HEY! VAPURLAR, TRENLER...

OKTAY AKBAL

öyküler

HEY! VAPURLAR, TRENLER... OKTAY AKBAL

HEY VAPURLAR TRENLER
(öyküler / öykücükler)

Yazarın Öteki Kitapları

Öykü:

ÖNCE EKMEKLER BOZULDU / 4. baskı
AŞKSIZ İNSANLAR / 4. baskı
BİZANS DEFİNESİ / 3. baskı
BULUTUN RENGİ / 3. baskı
BERBER AYNASI / 3. baskı
YALNIZLIK BANA YASAK / 2. baskı
TARZAN ÖLDÜ / 2. baskı
İSTİNYE SULARI / 2. baskı
İLKYAZ DEVRİMİ
KARŞI KIYILAR

Romanlar:

GARİPLER SOKAĞI / 5. baskı
SUÇUMUZ İNSAN OLMAK / 5. baskı
İNSAN BİR ORMANDIR

Deneme:

ŞAİR DOSTLARIM / 2. baskı
DOST KİTAPLAR
KONUMUZ EDEBİYAT / 2. baskı
YAZMAK YAŞAMAK
ÖLÜMSÜZ OYUN / 3. baskı
ATATÜRK YAŞADI MI / 2. baskı
ZAMAN SENSİN
YAŞASIN EDEBİYAT
TEMMUZ SERÇESİ
GENÇLER BİZE BAKIYOR
YAŞAMI YENİDEN KURMAK

Günce:

GÜNLERDE
ANILARDA GÖRMEK
YERYÜZÜ KORKUSU
GEÇMİŞİN KUŞLARI, İlk iki kitap bir arada / 2. baskı

Gezi:

HİROŞİMALAR OLMASIN

Bu kitap Ağaoğlu Yayınevi Tesislerinde
dizildi, basıldı, ciltlendi, 27 73 37
Kapak: Nevin Şenkan
İstanbul, 1981

HEY VAPURLAR TRENLER

OKTAY AKBAL

Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim
Kooperatifi

HAZİRAN GÜLLERİ

Kocaman kocaman açarlar... Dökülmeye başlayacaklar kısa bir süre sonra... Böyledir yaşamın kuralı. Başlamak, belirli bir zaman yaşamak bir güzelliği; sonra bitmek, tükenmek. Bir düşe benzemesi herşeyin... Ha yaşamışsın ha yaşamamışsın! Haydi gelin de şimdi, onbeş-yirmi yıl önceki bir güzel duygunun elle tutulur somutluğunu canlandırın! Olmaz, olamaz.. Herşey geçer, sular akar gider avuçlarımızdan, bir nem kalır, sonra hepsi kurur, o yaşam tatları, anlamları.

Haziran, Temmuz gülleri. Pembeleri, kırmızıları, beyazları. En olgun çağında hepsi. Yağmur yağmış üstlerine, damla damla yaprakları. Dokunsan, bir gözyaşı seli dökülecek güllerden. Acının ürünü mü, sevincin belirtisi mi? Doğa, her zaman eş niteliktedir. Her ilkyaz aynı yollardan gelir, aynı yollardan gider. İnsanoğlu da yüzyıllardır öyle!... O da aynı yolları aşarak gelir, aşarak uzaklaşır. Doğumla ölüm denen iki nokta arasında bir çizgi. Düz değil, eğri de değil, eciş bücüş, kıvrım kıvrım, dönemeçli, inişli çıkışlı, yokuşlu bir garip çizgi.

Bir Rumen ozanı «Dokunmayın bana — Gözyaşı doluyum — Şimdi beni yalnız bitki-

ler anlar» diye yazmış... Niye anlamasın? Niye bir gül, bir karanfil insanları duymasın, anlamasın, sevmesin, ya da kızmasın, tiksinmesin? Bitkisever bir kişi anlatmıştı geçen yaz: çiçeklerin, tüm bitkilerin insanlara karşı zaman zaman tavırlar aldığı, onu dost ya da düşman saydığı saptanmış. Bilimsel bir gerçekmiş bu: Bir kişi gitmiş bir bitkinin yaprağını avucuna almış ovalamış, ertesi gün yine gitmiş ovalamış, daha sonra bir daha, bir daha... Canını acıtmış bitkinin, ha kopardı ha koparacak diye ödünü patlatmış doğanın o güzel ürününün. Sonra bir başka gün o bitkinin yanına yaklaşırken bir de bakmış, bitkide bir titreme, yapraklarda bir ürperiş, bir korku belirtisi... Yine mi geldi bu kaba insanoğlu, yine canımı mı acıtacak, yoksa koparacak mı yaprağımı dalımdan? diye bitkisel bir kuşku, bir korku.

Behçet Necatigil boşuna «Solgun bir gül oluyor dokununca» diye yazmamış... Ozanların her dizesinde —öyle uydurma yakıştırma, içtenliksiz dizeler çiziktirenlerin değil, sahici ozanların her dizesinde— bir dünya anlamı, bir dünya bilinci vardır. Necatigil de «Kımıldıyor karanlıkta, ne zaman dokunsam — Solgun bir gül oluyor dokununca» diye yazarken kimbilir neler düşlemiş, gerçeklemiştir. Evet, düşlenir ve gerçeklenir kimi şeyler! İkisi de birdir, eştir çoğu kez, düşle gerçekle iç içedir. Bir eski öykümde de yazmıştım «Ben gerçeği hayallerimden uzakta düşünemiyorum» diye. Gerçekten de en somut gerçekten düşlere, en soyut düşlerden en somut gerçeklere gidilir. Galiba en sağlam yol da budur.

Güller... Pembe, kırmızı, sarı, beyaz güller... Hafif hafif yağmur yağıyordu semt sokaklarında sabah dolaşırken. Ara yollar, bahçeler, caddeler, taşıtlar... Sarmaşık gülleri tırmanıyor kocaman yapılara, dört yandan sarıyor. Balkonlar var güller arasında yitip giden, pencereler var... Dizeler geçiyor içimden masmavi bir koydan süzülüp giden yelkenliler gibi... Bir esinti var havada, yağmurlu, serin. Ne biçim yaz? Gülleri de olmasa sonyaz sanılacak, ya da kış içinde bir gün. Neyse ki güller var, solup dökülmeye yüz tutan güller.

Öyledir, kimi zaman umutsuzluk sarar dört yanımızı. Buz gibi duvarlar çevirir. Karanlık da bastırdı mı tepeden, ne önünüz görünür ne ardınız. Düşman nerde, kim, ne zaman dikilecek karşınıza, bilemezsiniz. Bir aydınlık, bir umut dersiniz, ararsınız. Derken bir de bakarsınız bir güç, bir birikim var bir yanda bekleyen, sizi koruyan, oluştukça oluşan. Şimdi güller olmasa yaz içinde olduğuma nasıl inanmayacaksam, öyledir bu gelip geçici umutsuzluklar. Aydınlıktaki amacın görüntüleri vardır, ergeç varılacak yolun sonu görünür sağlam bakışlara... Sisler örter, sesler kapatır, ama vardır, ordadır, sizi bekler, sizin büyük bir çabayla, özveriyle ona ulaşmanızı özler... Umutsuzluktur kişinin en büyük düşmanı. Bir bataktır, bir deniz dibi canavarıdır çekip derinlere sürükleyen... Ama, işte size direnç gülleri, yaşam gülleri: Umutlar...

Kimse görmese de siz görürsünüz onu. Sizden önce nice nice insanın gördüğü gibi.. Görüp anlamadan önünden geçtiğiniz olmuş-

tur, bilememişsinizdir. Boğuntulu bir havada tıkanıp kalacağınız bir anda, birden belirir o solgun, ya da canlı renkleri çevresine taşan gül. Bütün görkemiyle...

Kimseler yoktu daha sokaklarda. Boştu, insansızdı heryer. Yeni yeni dağıtılıyordu gazeteler. Dönüşte bulacağım onları. Kapkara başlıkları, kanlı resimleriyle... Kazalar, cinayetler, acılar... Ama güller açıyor her yerde, Kocaman kocaman güller. Sonra tek tek düşecek yaprakları. Günü gelince yeniden doğmak üzere... Doğanın en güzel, en canlı renkleri, kokularıyle... Geriye doğru değil bu akış, bu coşku; hep ileriye, daha ileriye, daha güzele, iyiye... Şu olgun yaz güllerinin yağmurlu bir sabah bildirisi, bu işte!...

TRENLERE BAKMAK

Trenlerin geçişini görüyorum. Şimdi kara trendi geçip giden... Ta çocukluğumdan beri trenleri gören bir yerde yaşamayı özlerdim. Herkes deniz kıyısında bir evde oturmak ister, bense demiryoluna bakan bir ev, bir pencere, bir balkon düşlerdim. Suadiye'den, Erenköy'e, sonra Göztepe'ye dek rayların içinden yürüye yürüye gelmek. İki yandaki ahşap evlere, boyası dökülmüş beyaz köşklere bakmak, trenin yaklaşmasını duyumsayarak birden kenara çekilmek, lokomotifin bacasından çıkan isli dumanı içime çekmek... Sonra bir istasyon kahvesinde oturmak. Tek başıma dalmak içimin derinliklerine, inmek inmek, yitip gitmiş anılarda, uzak yaşam parçacıklarında eski kişiliğimden izler bulmaya çalışmak...

Bir tren daha geçip gitti. Bu banliyö katarı. Her yirmi dakikada bir geçer. Kimi uzun kimi kısa. Saatlere göre düzenliyorlar vagon sayısını. Ama kimi zaman yanılıyorlar, sabahın en civcivli saatlerinde kısa tren geliyor da, öğle vakti, kimseler yokken uzun mu uzun bir katar yolluyorlar! Bu işle uğraşanlar belki de kendilerini böyle şaşırtmalar, kızdırmalarla eğlendiriyorlardır. Yaşam boyu trenle-

rin geliş gidişlerini ayarlamak ne sıkıcıdır! Hep aynı yolda git gel, hep bildik istasyonlar, yüzler, ağaçlar, evler... Of çekmekle dert bitmez. Kişi de yaşam boyu aynı işi yaparak tüketir kendini. Azalır azalır, biter bir yere varınca, o ölüm dediğimiz noktaya...

Dalıp gittim demiryoluna... Ne de sık geçermiş meğerse trenler! Yine bir banliyö treni. Belki de cumartesileri pazarları arttırıyorlar seferleri! Trenlere bakmak... Bugünkü işim bu. Zaman zaman tek bir konu ile ilgilenmek isterim. Başka şeyleri düşünmeyeyim, düşünemez olayım diye... Bir noktada yoğunlaşmak mı demeli buna? Yoksa kendini soyutlamak mı üzücü, sıkıcı konulardan? Kaçmak belki de, kendinden, kafanın içindeki düşüncelerden, gerçeklerden... Hep yaparım bunu, korkunç bir üzüntü, içinden çıkılmaz bir acı, bir yazgı oyunu ile mi karşılaştım, bir saat, bir gün sonra o üzücü işle, durumla karşı karşıya mı kalacağım, bırakırım kendimi o boştaki zamanın akıp gidişine. Sanki o bir saat sonrası, o yarın, o öbür gün hiç yokmuş, hiç gelmeyecekmiş gibi unutmak isterim herşeyi...

Annemle yürürdük kimi zaman Erenköy'ün demiryola yakın yollarında, o evi arardık. Hiç bir zaman annemin olmamış o ev! Ama olabilirmiş! Annemin beş altı yüz altını varmış 1914'lerde, sonra altının yerine kâğıt para vermiş banka... 'Ah o küçük köşkü alsaydım' der dururdu. Bir kez trenle geçerken parmağıyla göstermişti. Yıkıntı halinde ahşap bir köşk yavrusu. Hayallere dalmıştım, o köşkün bahçesinde çam ağaçlarının dibinde oturmuş

önüm sıra geçen trenleri seyrediyordum. Elimde buzlu bir limonata bardağı, masada kâğıtlar, yazıyor yazıyorum. Trenler geçiyor, ekspresler, postalar, banliyö trenleri. Komşu bahçeden bir genç kız gülüşü duyuyorum. O, kızın yüzünü görmek istiyorum, kalkıp alçak duvarın ötesine baksam mı? Hayır kendimi tutuyorum. Ulaşılmamış bir hayal olmalı o. Yolda görsem bile tanımamalıyım. Bir tren penceresinde bir kez gördüğüm nice genç kızlar, kadınlar gibi... Bir gün bir şeyler olacak elbet. Ankara ekspresi akşamın ılıklığında bahçenin önünde duruverecek. Bir saatlik bir onarım, bir bekleyiş. Yolcular inecekler, doğru benim bahçeme gelecekler, çam ağacının dibinde düşlerimin kızıyla oturacağız, konuşacağız, bana adresini verecek, bir gün buluşma umuduyla birlikte... Sonra trenine binip gidecek; pencereden mendilini sallayarak...

Annem bir türlü kesinlikle tanıyamadı o sahibi olamadığı köşkü... Şu da olabilir, bu da, dedi, birbirine benziyor hepsi, oysa eskiden büyük ayrım vardı aralarında. Yaşlanınca insanlar da birbirine benzer, evler niye olmasın? Ama ben bu evlerden birini gözüme kestirmiştim. Demiryolundan yürür o evin önüne gelince, sanki orda yaşamışım, nice anılarımı orada bırakmışım gibi durur bakardım birkaç dakika... Derken bir gürültülü tren yaklaşır beni düşlerimden koparırdı... Başka bir kez Küçükyalı'ya gitmiştik büyükbabamla. 1939 savaşının ilk günleriydi. Demiryoluna inen geniş bir bahçenin içinde küçük bir köşk satılıktı. İnanılmaz, üç bin liraya! Altı oda, iki kat, dört dönüm bahçe. Olmadı, büyükbabam almadı orayı. Özetle de-

miryoluna bakan bir evde oturmadım daha önce, ama hep bu özlemi taşıdım içimde: Trenleri gören bir ev, bir pencere, bir balkon...

«Demiryolu köprüsü — İçli bir türküdür boşlukta» diye yazmış karaderili bir ozan. Langston Hughes. Burda da demiryolu var, tam evime giden yolda. Sık sık geçerim üstünden. Kimi zaman dayanır parmaklıklara, seyrederim bir trenin gelip geçmesini. Çok bekletmezler, gelirler. Akşam saatidir, hele yazsa, kapılarından salkım saçak insanlar sarsmaktadır. Bu kaba gürültüler hiç de «içli bir türkü» duyurmaz bana. Anlamsız bir kargaşalıktır görünen. İşte bir banliyö treni yaklaşıyor yine. Her sabah her akşam penceremden gördüğüm gibi. Binlerce insanı bir yerden bir yere götürerek... Koşa koşa, tıkana tıkana... Yaşamın sürekli bir gidiş geliş, bir kaçış kovalayış olduğunu anımsatarak. O karaderili ozanın «Her tren geçişinde — Çekip gitmek isterim uzaklara» dizelerini yaşatarak... Eskimiş düşleri, anıları, özlemleri buruşuk bir kâğıt parçası gibi savurarak...

SİZLER YAŞADINIZ MI?

Biri şişmandı, biri sipsivri, en küçüğü de güzel mi güzel... Kardeş olduklarına kimse inanamazdı. Neriman, Perihan, Suzan. Daha doğrusu, Neri, Peri, Suzi... Mahalle çocukları şarkı söyler gibi çağırırlardı adlarını; Neri, Peri, Suzi, Neri, Peri, Suzi... Takılırlardı, 'Neri, Neri, sönmüş gözlerinin feri', ya da 'Peri, Peri, sensin kalbimin kederi.' Nedense Suzan'a kimse bir şey diyemezdi. Neri'nin eline bir düşmeye göresin, bir vurdu mu en güçlü çocuk bile yere devrilirdi. Az konuşur, çok iş yapardı. Peri ise çenesiyle yıldırmıştı milleti. Bir konuştur, sonra sustur başarabilirsen. İyi küfretmesini bilirdi iki büyük kız. Erkek çocuklar başa çıkamazlardı karşılıklı atışmada. Hatta döğüşte...

Arka sokaktan bir yol vardır Unkapanı'na iner. Orada doğu illerinden göçüp gelmiş yoksul insanlar yaşarlar. Arabacılık, boyacılık, seyyar satıcılık, türlü alanlarda işçilik. Kadınlar tahtaya çamaşıra gider. Çocuklar akşama kadar sokak sokak gezer, kimi dilenir, kimi hırsızlık yapar, pek azı okula gider, pek azı dürüst bir işte çırak olarak çalışır. İşte üç kız kardeşin evi tam bu mahallenin girişindeydi. Üst üste iki cumbalı bir ahşap ev.

Ama direklerin desteğinde zorlukla durabilen, üflesen yıkılacak türden. İki odacık, bir de taşlık. Kızların babaları ölmüş, anaları bir fabrikada işçi, bir de babalıkları var. Analarından çok genç bir adam bu. Nedense bizim sokaktan hep sarhoş geçer sallana sallana yürürdü, bazı akşamlar günün modası alaturka şarkılar söyleyerek.

Otuz'lu yıllardaydık. İlkokul sıraları... Yaşamı daha çok penceremden izlediğim yıllar. Korkardım sokaktan, sokaktaki çocuklardan... O itişme kakışma, o gürültü patırtı, o anlamsız çekişme, huzursuz kılardı beni. Sıcak sedirde dergi karıştırmak, kitap okumak, ders çalışmak daha iyiydi. Ama aklım sokakta, cami avlusunda, arkadaki Unkapanı'na inen yolda, oradaki yoksul insanlardaydı yine de... Leblebiciye, bozacıya gitmek olasılığı yaratırdım kendime. Haydi biraz yüreklilik, biraz daha, derken üç kızlar'ın evinin önünde bulurdum kendimi... Suzan'ı tanımıştım daha önce. Okul arkadaşı bir Ali vardı bizim sokakta, onun yanında görmüştüm.

Ufak tefek sapsarı bir kız. Ama cin gibi zeki, çalışkan, az konuşan, çok dinleyen, sana baktı mı mavi gözleriyle ta içindekini gören... Dördüncü sınıftaydı. Ablaları beşteymiş, en büyüğü iki yıl yitirmiş, bir dörtte, bir beşte. İlkokuldan sonra okumayacakmış iki büyük kız. Hemen evleneceklermiş, ama Suzi okuyacakmış, öğretmen, doktor, yani «adam» olacakmış. Ali'den duyduğum bunlardı işte...

Suzan'la konuşurduk arada bir karşılaştıkca. Yürürdük bizim sokağın başına kadar. Elimdeki dergilere bakardı, fransızca kitapla-

rıma da... Neler okulduk, neler öğrenirdik, fransızca nasıl bir şeydi? Dergilerin eski sayılarını verirdim ona, kitaplar da... Günler geçerdi, kaçardı beni gördükce... Bir gün koştum ardından, yakaladım, sordum bu kaçışın nedenini. Utanıyormuş, ablaları yırtmışlar verdiğim dergileri, kitapları, eğlenmişler onunla, bu yüzdenmiş...

Evlerinin önüne kadar giderdim. Suzan'ı hiç pencerede göremezdim, ablaları yer bırakmazlardı ona, beni görünce dil çıkarır. el sallar, bağırıp çağırırlardı 'cici beyim, benim şeyim'... Ne demek isterlerdi, bilemezdim geri dönerdim. Niye kızdıklarını anlayamadan... Kız kardeşleri ile aralarındaki büyük ayrımın şaşkınlığıyle... Kimi zaman da üçünü birden görürdüm, Bayram günlerinde olurdu bu. Babalık ve anne, üç kızla birlikte Şehzadebaşı sinemalarına giderlerdi. En yeni giysileri sırtlarında... İlle de bizim sokağa, oradan öteki sokaklara saparak o büyük ahşap evlerin önünden geçerek... Suzan iki adım geride kalırdı hep. Bilerek mi, yoksa yetişemez miydi küçük adımlarıyla onlara? Bir kez de sinemada karşılaşmıştık. Ne yapıp edip yanma oturmak istedim, olmadı, şişko kız geldi oraya. Ben de kalkıp arka sıraya geçmiştim. Böyle anıcıklar işte. Anı kırıntıları!

Sonra ne oldu? Ne oldular? Ne olduk hepimiz? Suzan okudu mu, mutlu oldu mu? Neri, Peri evlenip çocuk çocuğa karışmış olmalıydılar. Biz o mahalleden çıkmıştık çoktan. Yolum bile düşmüyordu oralara. Yollar değişti, evler yıkıldı, mahalleler ortadan kalktı. Neri'ler, Peri'ler, Suzi'ler geçmişte kaldı. Yalnız

bir kez, Fatih-Harbiye tramvaylarından birinde masmavi bir bakışa dalıp gitmiştim. Beni çekip götürmüştü eski günlerime... Koskoca deniz gibi bir bakış! Ta kalabalık arasından kendini belirten bir bakış... Sonra yitirdim o mavi bakışı. Oydu, Suzan'dı dedim, yardım kalabalığı, ona doğru yaklaşmak istedim. Yol vermediler, ittiler, kaktılar. Bir de baktım bambaşka insanlar, bakışlar arasındayım. Bir kez gelip geçti o yılların rüzgarı bana doğrü. Bir kez...

Suzi, Neri, Peri... Hep düşünürüm, düş müydü, yoksa gerçek mi? Ziya Osman Saba'nın dizesini ben yazmış gibi olurum: «Sizler bir düş müydünüz — Sizler yaşadınız mı?»

YANARDI ÇİNİ SOBA...

Çini soba yanardı çıtır çıtır. Pamuk, yavrularıyla yan gelmiş sıcakta. Sedirde açmışım önüme çocuk dergilerini, «Philips 1933» radyoda bir alaturka hava. Sokaktan gelen sesler. Geçen satıcılar. Akşam karanlığının kente ağır ağır çöküşü...

Sobanın demirine bir kağıt yapıştırdın mı daha güzel çeker. Kağıt hafiften hafiften kızarır. Annem girer çıkar çabuk çabuk. Akşam hazırlığındadır, yemek pişmiş, sofra kurulacak... Babam az sonra gelir. Kimbilir hangi davanın üzüntüsüyle yorgun. Belki Yo - Yo getirir bu akşam. Ya da bir küçük tavla... Pencereden az sonra başlayacağım yolu gözlemeye. Alacakaranlıkta seçilmez olana kadar. Zaten daha önce babam gelecektir ya...

1930'lar... İlkokul yıllarım... Atatürk'ün yaşadığı, yönetimin başında bulunduğu yıllar. Hele 1933, 1934, 35... Bir de günce tutardım daha o yaşta. Küçük bir deftere neler yazardım? Kedilerim, okul olayları, mahalle arkadaşları, sinemalar, Şehzadebaşı, «Çocuk Sesi» dergisi, kendime, geleceğe ait özlemler... Anı bile sayılmayacak anılar!.. Nerde o def-

terler, nerde o zaman parçası, nerde 1930'ların kendi evreninde yaşayan çocuğu!..

Bir çini soba bulsak! Nerden, nasıl? Kaç paraya? Yok, bir şömine mi yaptırmalı! Üst katta oturanlar için, bu olasılık var. Yakıt yok, üşüyoruz. Bir sabah yakıyorlar, iki saat, bir de akşam altıdan sonra... Ama sıcak değil hiç bir yer. Küçük elektrik sobası ellerimizi ısıtıyor. Derece bir türlü on ikinin üstüne çıkmıyor. Bir de kar düştü mü, buz tuttu mu yollar, bir gün, beş gün sürdü mü bu durum, o zaman seyret kentin halini! Kazanı, kömüre çevirtecekler. Ne zaman? Böyle idare edemez miyiz bir iki ay. Bak, ocağın sonuna dek bu tür ısınmayla yakıt sürebilirmiş. Ne oluyor, donmuyoruz ya! Herkes aynı durumda, beterin beteri var. Yok, herkes aynı durum da değil, hiç yakıtı olmayanlar da var. Parası olmayanlar da. Çoluk çocuğuyla acıların içinde inim inim inleyenler de... Öte yandan tonu otuz bin liraya yakıt alanlar da var korsan yakıtçılardan... Canları tatlı, para babalarının! Çok paraları. Neye üşüsünler? Verirler otuz bini alırlar yakıtı, ısınır, TV'lerini seyrederler, bizlerin haline gülerek...

O güzelim eski zaman mangalları! Bugün zengin evlerinin «şark odaları»nda süs diye durur! Ben bıraktım o görkemlileri, babaannemin kahve pişirdiği saç mangala razıyım şimdi. Sürersin kahve cezvesini sıcak küllere, akşama kadar durur, istediğin anda kahven hazırdır. Hani nerde kahve peki? O da yok. Hiç değilse çay var ya! En iyisi çay hazırlamak. İçine azıcık limon sıkarsın, biraz da konyak, oldu mu sana punç. Otur koltuğuna

seyret pencereden kenti, denizi... İçin ısındı mı bırazcık, başla yazını yazmaya. Parmaklarını kocaman çay bardağı ısıtır, büyük yudumlar içini... Dal git gündelik yazının evrenine...

Gazeteler, dergiler, kitaplar. Kitaplar, dergiler, gazeteler... Bir de filmler, oyunlar. Tüm yaşamı bunlar doldurdu. Ta 1930'lardan bu güne kırk yıldan çok... Yaşam yaşam diye gözümüzde büyütmeyelim o kadar, yaşam nedir ki! Koskoca bir hiç oluverir bir anda. Bir kurşun gelip bulur seni, bir hastalık, bir umulmadık yürek çarpıntısı, beyinde bir titreşim... Herşey insan için!.. Ölüm düşüncesi ayrılmaz oldu yanıbaşımızdan. İçimizde uyuklayan bir canavardı o, şimdi dirilmiş karşı koltuğa oturmuş, belki de benim oturduğum yere... Yaşamı çok uzun sayarız. Pek çok uzun! Yarın, öbürgün, gelecek yıl, beş yıl sonra, on yıl, otuz yıl sonra... Bir türlü varılmaz zaman parçalarıdır bunlar. Hazırlıklar yaparız, kitaplar, yazılar, çeviriler planlar, projeler, gezi tasarıları, daha iyi, daha güzel yaşama özlemleri... Zaman kayıp geçer avuçlarımızdan. Bakarsın sevdiklerin birer birer ölmüşler. Yalnız kalmışsın. «Gittikçe artıyor yalnızlığımız» dersin sen de çayını içerken...

Daha sonra çok üşütür bu düşünceler... Yurt ve ulus sorunları dağlar gibidir karşında... Acılar bir okyanusun dalgaları gibi gelir vurur da vurur... Yazacaksın, soğuya meydan okurcasına, varsın ne soba yansın, ne mangal, ne kalorifer! İçinde yakacaksın kendi ateşini. Ne demiş Pir Sultan «Herkes ateşini kendi götürür». Orası cehennem mi diyor-

sun, burası ne, cennet mi? Haydi, biraz sabır, saat beş olsun, elektrik gelsin, küçük soba yanar, ben de azıcık ısınırım. Ama saat üç zaman geçmiyor ne yapsan! Ne düş kurmak ısıtıyor kişiyi, ne 1930'lara gitmek, çini soba. mangal ateşi, ilkyaz güneşleri altında duymak kendini!...

ÖLÜMÜNE KOŞAN ADAM

Ölüm bekler bizi bir köşede, bir kavşakta, bir odada, bir yolda, bir koltukta, bir taşıtta... Kaçınılmaz, kurtulunmaz bir sonuçtur o. Ergeç varılacak bir bitiş noktasıdır. Her adım, her atılım ölüme doğrudur. Doğar doğmaz başlar ölüm. Montaigne gibi: «Ölümün bizi nerde beklediği belli değil, iyisi mi biz onu her yerde bekleyelim» der geçeriz...

Az önce yanımızdan akıp gitmişti. Uçar gibi... Bir yere yetişmek istiyordu. Arife günü, akşam saati, karanlık bastı basacak... İstanbul sınırlarına varmak için acele ediyorduk. Ama o motosikletli adam bizden daha aceleciydi. Yanımızdan geçip gitti. Arife günü boştu yollar, herkes gideceği yere önceden gitmişti. Çevre yoluna bir çıksak, karanlık bassa da olurdu. Derken Gebze, Pendik. Bir de baktık, kavşak yerinde bir polis, yolu kesmiş, yeni bir yön gösteriyor gelenlere. Yerde bir ölü. Üstüne gazete kapatmışlar. Bir minibüse çarpan bir motosiklet. İki büklüm olmuş bir taşıt. Yerde bir ölü. Oydu işte, az önce yanımızdan hızla geçen kişi. Genç mi, orta yaşlı mı bilemedik. Durup soramadık. Her şey hızlı geçiyordu yaşamda. Durmak, dinlenmek, sor-

mak diye bir şey yoktu. Ölen ölür, kalan kalırdı. Bıraktık üstüne gazete kapatılmış ölüyü, İstanbul'a doğru yol aldık. Hızımızı azıcık azaltarak!...

Ölüme koşmak mıydı o motosikletlinin yaptığı. Sanki bir buluşma noktasıydı burası. Bir minibüs biçimindeydi ölümü. İzmit'ten bir işçiydi belki de, bayramda İstanbul'da olmak içindi telâşı... Belki de her gün İstanbul - İzmit arasını aşıyordu motosikletiyle. Daha ucuza geliyordu, daha rahattı motosikletle gidip gelmek. Bir saatti yol ancak... Şimdi de işten çıkmış koşuyordu kentine, evine, sevdiklerine... Derken o kavşak, o minibüs, güneşin altın renginde kocaman bir top halinde ufuklarda battığı, eşsiz güzellikte bir İstanbul akşamının kente çöktüğü an... Sonra bitişi, tükenişi yaşamın... İçimizden birinin bir Pendik kavşağında gazete kâğıtlarının altında son uykusuna dalışı...

Lâtin ozanı Lucretius istediği kadar «Bizden önce geçmiş zamanları düşün — Bizim için onlar yokmuş gibidir» desin. Yaşamadığımız zamanlar, yaşadığımız zaman parçacığından çok daha fazla elbet. Ama yaşamak olasılığı bulunan zamanı elimizden kaçırmak niye? Niye bir taşıtın çarpmasıyle, en kötüsü de hain bir kurşunla zamanından önce ölmek, yok olmak?... Denecek ki bir taşıt kazası seni ne kadar etkilemiş, baksana her gün, her akşam ölüm haberlerine, kanıksar olduk, nice gençler, çocuklar, büyükler kurban gidiyor zalim ellere. Ölüm yanıbaşımızda yürüyen bir dost gibi, öyle bir dost ki, hançeri çekmiş, sırtımızdan vurdu vuracak... Alışmak gerek

ölüme, ölümlere... Peki öyleyse, arife akşamı Pendik kavşağında gördüğüm cesedin bendeki etkisi niye? Bir süre önce yanıbaşımızdan ok gibi fırlayıp ölümüne doğru koşmasına tanık olmanın sonucu mu?

Ölüme, ölümüne koşan o motosikletlinin, bir iki dakika önce ne gibi düşünceler içindeydi kim bilebilir? Ölüm, hiç yoktu aklımda... Bambaşka düşünceler, üzüntüler, umutlar sarar dört yanını kişinin, ölüm sokulamaz ona... Ozanın yazdığı gibi «Ben nasıl ölürüm anlamıyorum — Dünya yok olabilir belki» diye düşünenler ne kadar azdır. Kimse, kendi ölümünü aklına bile getiremez, içine sığdıramaz. «Başımıza bir defa gelen şey büyük dert sayılmaz. Bir anda olup biten bir şey için bu kadar zaman korku çekmek akıl kârı mıdır?» diye yazar Montaigne. Şöyle ekler ardından: «Yaşam bir işinize yaramadıysa, boşu boşuna geçtiyse onu yitirmekten ne korkuyorsunuz? Daha yaşayıp da ne yapacaksınız?»

Öyleyse yaşama bir anlam vermeliyiz, işe yarar bir hale sokmalıyız, kendimizi ölüm korkusundan, düşüncesinden yaşama bağlanarak, yaşamın insanı olarak kurtarabiliriz ancak... Montaigne'i bir kez daha anayım: «Yaşamınız nerde biterse orada tamam olmuştur. Yaşamın değeri uzun yaşanmasında değil, iyi yaşanmasındadır. Öyle uzun yaşamışlar var ki pek az yaşamışlardır. Şunu anlamakta geç kalmayın, doya doya yaşamak yılların çokluğuna değil, sizin gücünüze bağlıdır.»

BİR ARABA KARPUZ

İnanmamıştım ilk gördüğümde... Karpuz dilimlerini naylonlara sarmışlar, tek tek satıyorlardı. Roma'da İstasyona yakın bir alanda bir dilim karpuz almış, yemiştim. Daha sonra başka Avrupa kentlerinde de rastladım dilimlenmiş karpuzlara. Öylesine alışılmamış bir şeydi ki bu! Özellikle benim kuşağım için... Yılların ötesinde buldum kendimi birden. Elimde karpuz dilimi bir park sırasına oturup daldım geçmişe...

Bir sıcak öğle sonuydu. Yalnızdım evde. Bahçede oynuyordum. Komşu çocuklar da vardı. Saklambaç, sonra hırsız-poliscilik, en sonra da otomobilcilik... Hepsini denedik, bıktık, usandık. Vakit geçmek bilmiyordu. Sıcak iyiden iyiye bastırıyordu. Birer ağaç altı bulup uzandık, Hasan, Selim ve Ayşe... Uyuduk mu uyumadık mı bilmiyorum, birden kapının zilini duydum. Yıkılırcasma çalıyordu. Koştuk, açtık. Sokakta bir atlı araba duruyor. Palabıyıklı bir arabacı «Burası Salih beyin evi mi?' dedi elindeki kağıda bakarak. 'Evet' dedim. 'Bunlar sizin» dedi... «Biz seni çağırmadık» dedim. Paramız olsa bir karpuz alırdık. Ne güzel yenirdi bu sıcakta. Vurdun mu

bıçağı o kıpkırmızı göbeği çıkarırsın, parmaklarının ucundan damlaları akıta akıta yersin. İçine bir sevinç, bir mutlu esinti dolar sanki...

Hepsi sizin dedi palabıyıklı. «Baban almış, eve göndermiş» Yüz tane miydi, daha mı çok? Arabadaki o yuvarlak, yeşil, kara çizgili karpuzlar gökten inmiş birer ödüldü sanki bizlere: «Şu kağıdı imzala dedi arabacı, okuma yazma bilirsin tabii». İmzaladım. Düşte gibi ne yapacağımı bilmiyordum. «Haydi taşıyın da işime gideyim» dedi arabacı. Alnından akan teri kocaman bir mendille sildi. «Bir tanesini, hatta iki tanesini bana bırakın bari» diye ekledi gülerek...

İşe bir giriştik ki! Karpuzlar kocaman kocamandı. İkişer ikişer taşımaya kalkıştık. Düşürdük elimizden. Hasan iki karpuzu parçaladı. Neyse bembeymiş içleri, bir yana iteledik... Çare yoktu tek tek taşımaktan başka. «Çocuklar şu taşlığın kenarına dizivereliim» dedim. Koşturup duruyorduk. Herbirimiz taşıdığımız karpuzlarla ayrı bir öbek oluşturuyorduk. Bakalım kim daha çok karpuz taşıyacaktı! Gidip gelirken çarpışıyorduk. Bir gülmedir gidiyordu. Hasan'ın karpuzları kırk üç, benimkiler otuz sekiz, Selim'inkiler kırk, Ayşe'ninkiler yirmi dokuza vardı. Bir türlü toplayamadık, sonunda karpuzcu «Galiba yüz elli oldu» dedi. İki tane de ona kalmış. İkisi de parçalanmış, olur yüz elli dört...

Palabıyık arabayıcı uğurladık. Döndük taşlığa. Hangi birinden başlamalı? Seç seçebildiğince... Hasan «Hadi manavlık oynayalım» dedi. Geçtik kendi karpuz öbeklerimizin ba-

şına. Hepimiz karpuz sergisi kurmuştuk, müşteri bekliyorduk. Bağırıp durarak: «Elimi mi kestim. Kan kırmızı bunlar» diye. «Benimkiler daha kırmızı, bunlar cana can katar» diye. «Beş kuruşa bir karpuz, beş kuruşa»... Sonra başka bir oyuna geçtik. Kocaman topları bir ona bir bana yollamaya başladık. Biri giderken öbürü geliyordu. Yolda çarpışıyordu bilardo topları gibi. En sonra da renklerine, çizgilerine göre ayırdık. Derken Ayşe, «Haydi birini keselim» dedi. Koşup mutfaktan uzun ekmek bıçağını getirdim. Sapladım karpuza, ince bir su birikintisi fırladı kesikten, bir bıçak daha, koca bir dilim belirdi. «A bu kabak» dedi Selim... Başka birine sapladı bıçağı elimden alıp «Bu da sapsarı be»... Sonunda kan kırmızısı çıktı ortaya. Dilimledik, başladık yemeğe. Şapır şapır suları damlıyordu taşlığa. Ayşe «Annen kızacak, bahçede yesek olmaz mı?» dedi. Hepimiz birer karpuz kapıp fırladık bahçeye.

Dut ağacının altı beş on dakika sonra karpuz kabuğu çöplüğüne dönmüştü. Kesiyorduk karpuzu, azıcık pembeyse bırakıyorduk olduğu yerde... İlle de kan kırmızı olmalıydı karpuz dediğin! Yarım saat sonra serildik yere. Karınlarımız şişmişti, hatta biraz da ağrımaya başlamıştı. Bahçe karpuz kabuklarıyle dolup taşmıştı. Sinekler saldırıya geçmişlerdi kabuklara. Bir yandan da karıncalar... Birbirlerine haber göndermiş tek dizi halinde geliyorlardı bu sıcakta karpuzun suyunu içmeye... Bizde bütün bunları izleyecek hâl kalmamıştı. Karpuz denen meyvanın gereksiz, işe yaramaz bir şey olduğu kanısına varmıştık. «Su, yalnız su bu karpuz da.. » dedi

Selim. «Kavun olsaydı keşke». Ayşe «Kirazı bir şeye değişmem» 'dedi. Ama Hasan'ın düşlediği çilekti. «Bu kadar çok yerseniz onları da sevmezdiniz» dedim bilgiç bilgiç... Gölgeler iniyordu artık. Kalkıp gittiler birer birer. En sona Ayşe kaldı «Ben çok sevdim karpuzları» dedi «Ama annen darılmayacak mı ortalığı pisıettin diye» Aldı bir süpürge bahçeyi derledi topladı, ben de kabukları çöpe attım.

Sonra gidip karpuzları saydım yüz kırktı sayısı. On tane yemişiz ya da ziyan etmişiz. Ne yapmalı, nasıl hesap vermeli? Ağabeylerim geldiler ilkin. Karpuzları görünce onlar da bıçağı çekip saldırdılar. Bir, bir daha, bir daha... Akşam babamla annem karpuzlara baktılar, bir şey demediler. Akşam yemeğinde hiç birimizde karpuzlara çatal değdirecek hal yoktu. Babamla annem o kocaman kıpkırmızı göbeği yerken bize bakıp gülüyorlardı.

Gece düşümde gördüm karpuzları. İnsan gibi olmuşlardı. Bir tanesi karnında incecik bir bıçakla dolaşıyordu ortalık yerde. «Sen vurdun beni, sen» diye üstüme üstüme yürüyordu bir başkası... Hele o sarılar, pembeler param parça sürükleniyorlardı yerlerde çekirdeklerini yüzüme fırlatarak... Yüzlercesi sağdan soldan yuvarlanıyordu beni ezmek için. Büyüyorlardı durmadan büyüyorlardı. Kaçacak yer arıyordum...

Biri dokundu elime. Silkinip kendime geldim. Bir İtalyan, çöp tenekesini gösteriyordu. Karpuz diliminin kabuğunu oraya atmam için! Elimde tutuyordum, herhalde nereye atacağını düşünen bir yabancı demiş,

yardım etmek istemiş... İncecik karpuz kabuğunu çöpe attım.. Geçmişte kalan bir çocuk gülüyordu halime. Yüzlerce karpuz arasında mutluluktan, sevinçten şaşırmış bir çocuktu o. Bir daha yaşanmaz böyle şeyler. Şimdi tek tek karpuz almak bile büyük bir sorun nerdeyse! Belki bizde de dilim dilim satılacak kavunlar karpuzlar!. Arabalar dolusu karpuzlar, beğen beğendiğini, diye bir sürü karpuza bıçak çalmalar inanılmaz birer anı olacak... O günleri yaşayan bizler bile bütün o çocukluk serüvenleri bir düş müydü diye düşünmüyor muyuz dalıp gittiğimizde?

Ne zaman bir karpuz arabası görsem bizim eve mi gidiyor diye bir umuda kaptırırım kendimi. Bir an sürer bu. Sonra anlarım o eski güzel günlerin geçmişte kaldığını... Yine de bir süre arkasından yürürüm o karpuz arabasının... Palabıyıklı karpuzcuların sesi bana o geçmiş yılların içinden koparak gelir: «Kan kırmızı bunlar, elini mi kestin arkadaş, kan kırmızı kan kırmızı»...

SOKAKTA BİR İNSAN

Evinden çıkan şu adam nereye doğru yürüyor? Keten pantalon, incecik bir gömlek, güneş gözlüğü, elinde sabah sigarası. Yürüyecek mi durağa, istasyona kadar? Köşede durup minibüs mü bekleyecek? Hayır. Arabasına binecek. Orda duran Murat'a... Güvenli bir hali var. Yürüyor, elini cebine attı, evet anahtar tomarını çıkardı. Kesinlikle arabalı biri bu! Burdan istasyona ya da otobüs durağına gidecek olsa böylesine başı havada olur mu? Gidiyor gidiyor, beyaz Murat'ın kapısını açıyor.

Başka bir adam da çıktı yandaki kapıdan. Bu da öncekinin ardından yürüdü. Bunun arabası yok. Evet, kesinlikle yok. Bu güneş altında yürüyecek. Komşusu makineyi çalıştırıyor. Bakmıyor sağa sola. Ola ki buyur etmek gerekir birini. Niye yapsın? Köşeyi dönmesini bilmiş o! Varsın yürüsünler, varsın duraklarda itişip kakışsınlar, banliyö trenlerinde sıkışıp terlesinler. Yağmurlarda ıslansınlar. O basar gaza uçar gider kıyı yolundan... Öyle de yaptı, geçip gitti komşusunun yanından, kornaya hafifçe basıp selam vererek...

Sabahları evlerin kapıları açılır kapanır. İnsanlar çıkar içerden. İşlerine gideceklerdir. Kentin binbir köşesinden yüzbinlerce milyonlarca insan. Evlerinden işyerlerine doğru yürüyorlar şimdi... Evler, apartmanlar, gecekondular... Kent dağı taşıyla bir saldırıya geçmiştir. Nereye? Bir yerlere! Bir ekmeğe, bir yaşam umuduna doğru... Yazın başka kışın daha başkadır bu sabah yolculukları. Her sabah trenin gelmesini beklemek istasyonlarda. Daha uzaktan görünür görünmez «bunun boyu kısa, bu uzun» diye hesaplar yaparak, içeri girebilinecek bir yer aramak peronda... Neye bir gün vagonlar daha çok, bir gün daha azdır, anlaşılmaz. Hep düşünürüm Demiryollarının bir yetkilisi hiç binmez mi bu banliyö trenlerine?

Ana caddeye doğru taşan bu kalabalığın içindeki birey yüz bin, bir milyon başlı bir topluluğun minicik bir parçasıdır. Kişiliği yok olur daha sabah neminin ilk adımında; erir, gider. Yanından taşıtlar vızır vızır geçer. İşte bir komşunun, Murat'ı daha. Derken bir Opel. Bir Renault. Ne zaman aldılar bu taşıtları, nasıl aldılar? Falanca kişi ne iş yapar? Bir yerde muhasebeciymiş. Ötekinin bir dükkanı varmış. Hele bir şişman var, ne iş yaptığı belli değil, emekliyim diyor. Onun arabası hepsinden büyük, bir ülke gibi! Kapı önlerine sığmıyor! Nasıl edinirler, nasıl sürdürürler, nasıl altından kalkarlar? Koşarsın sen otobüse, trene, vapura, minibüse dolmuşa Kuyruklar uzar uzar, kuyruklarla birlikte kafandaki birbirini tutmaz düşünceler uzar uzar sonra kopuverir en ince noktasından...

Hele bu eylül sabahları! Bir yağmurdan arta kalan yapışkan bir hüznün bir hastalık gibi içinize bulaşması! Dizeler gelir geçer dağınık kırık dökük... Şu ozanlar her şeyi yaşamışlar nerdeyse sizden önce! «Tam vaktinde işbaşında olmak — Geç kaldım, kuyularda ışıdı su — Saatlere çaldırdığı biraz şeyin peşinde — Sesi duyan koştu — Koştu yokuş aşağı rengi atmış bir şapka — Çanta gözlük — Bir eski atkı, adımları yavaş — Uçar gibi hafif bir küçük önlük — Uzun yolunda yayan, basıp gitti. Bir tütün — Bir dolu otobüse sığdı son yolcu, bir ruj — Yetişti tramvaya kahve rengi solgun — Lacivert buruşmuş — Yatakların sıcaklığı arkalarda yetim — Başladı ormanda yarış — Girdiğim koşuda ben de senin gibiyim — Bir kanadı kırık kuş» diyor Behçet Necatigil 1950'lerde yazdığı bir şiirinde...

Duygulanmaya zaman mı var? Dizeleri tam olarak anımsamaya?... Bir kanadı kırık kuş demiş, ozan... Sabahın hem ıssız, hem kalabalık yollarında koşamazsın da, halin yoktur daha şimdiden, yenik düştüğünü bilirsin ilk adımda... Bu yaşam savaşıdır. Gücü gücü yetene! Yardımsız, desteksiz! Atılmışsın toplum kalabalığı denen bir karışıklığın içine. Birden koşmak gereğini duyarsın, yetişmek için, bir yere, nereye, oraya, ne var ki orada diyerek, sonra yine koşarak! Derken bir korna sesi, baktın gördün, bu da bir bildik, karşı apartmana yeni taşınan geçen gün Migros'ta gördüğün bir ahbabın ahbabı, korna çalarak seni selamlıyor, günaydın küçük adam, yolun açık olsun diyor... Salla elini, sonra yine koş durağa, otobüse, trene vapura,

minibüse... Necatigil'in dizelerini yarım yamalak anımsayarak:

«Siz geniş zamanlar umuyordunuz — Çirkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek — Yılların telâşlarda bu kadar çabuk — Geçeceği aklınıza gelmezdi»... Gelmez, gelemez, sabahları kalabalıklara karışıp eriyen, biten, yiten kent küçük insanlarının aklına ne bir sevgi gelir, ne de bir güzellik duygusu... Yalnız koşuşma, kuşku, bir iş bir ekmek, ardında bir dişlinin sürekli dönüşünün çıkardığı insanlık dışı o ses, o uğultu...

MÜZEYYEN ABLA

Şarkı söylerdi durmadan. Hele mutfakta börek pişirmekteyse, sesi daha güzelleşirdi. «Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek» en çok sevdiği parçaydı. Bir de «İçilmez mi birer tek»... O günlerin radyoları en çok bu parçaları çalardı ondan mı? Yeni yeni adı duyulan Müzeyyen Senar'la karşılaştırırdı kendini, o da Müzeyyen bu da, öyleyse! Bir gün o da mikrofona çıkacaktı. Sahneye gelince, biraz utanıyordu, ama geçecekti bu, kısa sürede alışırdı halkın önünde şarkı söylemeye... Dut ağacının altında ikindi kahvaltısı yaparken anlatır anlatırdı. Bana, yalnız... ...Bir de anneme...

Saçı upuzundu; kimi zaman topuz yapardı ensesine, kimi zaman peri kızı gibi beline dek sarkıtırdı, dönerdi dönerdi, saçlarının uçuşmasını izlerdi. Pencere önünde sokağı seyretmek, radyoda aşk şarkılarını dinlemek, dergilerdeki artist resimlerine bakmak, Holivut filmlerinin erkeklerini düşlerinde görmek, en başta da börekler, yemekler pişirmek!.. Güzel bir geleceği hayal etmek, kendi düşleri içinde yitip gitmek, başka bir Müzeyyen olmak...

O günlerde Beyazıt'taki Havagazı Şirketinde yemek pişirme dersleri verilirdi. Piyasaya yeni çıkarılmış fırınların nasıl kullanılacağı, ne gibi yemekler, tatlılar yapılabileceği öğretilirdi. Annem, beni ve Müzeyyen ablayı yanına alır götürürdü oraya. Çoğunlukla güzel konuşan adamlardı aşçılar... Nedense hep çörekler pişirirlerdi. Tek tek anlatarak, kimi zaman da yazdırarak neler yapılacağını... Sonra da dağıtırlardı o sıcak çörekleri çocuklara. Bu yüzden de derslere semt hanımları hep çocuklarıyla gelirlerdi. Müzeyyen abla orda öğrendiklerini bir bir uyguladı eve alınan yeni fırında. Posta, çörek, börek türünden yemekleri daha çok yapıyordu. İriydi, güçlü bir yapısı vardı, şarkı söylerken söylerken birden bir çığlık atardı. Korkardım, ne oldu diye... «İçimden geldi çocuk» derdi, «Ne yapayım.» Babam, «Kızım hamur işlerini çok seviyorsun, iyi güzel, ama neye varacak bu işin sonu, kocan beğenmeyecek seni sonra,» Koca, hangi koca? Bir düş erkeğiydi koca! Bir gün çıkıp gelecekti düşlerden. Kaskatı bir gerçek olacaktı. Ya bir deniz subayı, ya bir doktor... Fallarda arar bulurduk onu. Nedense daha çok kahve falında görürdük o geleceğin erkeğini!.. İskambil falında ise dineyrinin oğluydu o beklenen koca. Bir türlü ortaya çıkmazdı, ispatinin papazı, kızı, karamaçanın birlisi, onlusu ne yapar eder yolunu keserlerdi. En iyisi, en kolayı kahve falıydı. Karşı komşu Atiye hanımın dul kızı gelirdi, alt odaya kapanır, fal üstüne fal bakarlardı.

İlkyaz yeni başlamıştı. Sınavlar birbirini izliyordu. Kendi sorunlarım arasında Müzeyyen ablayı unuttum bir süre. Orta kattaki

küçük odasında kendi evrenindeydi o. Bu kez romanlar yazmaya başlamıştı. Koca bir ciltli defter almıştı, pembe yapraklı, bir genç kızın romanını yazıyordu. İlk aşklarını, sonra da canına kıymasını... Niye böyle acıklı bir konu seçmişti? İnsanlar böyle şeyleri daha çok severlermiş, yeryüzünde mutsuzluk daha yaygınmış. Ama o, Müzeyyen ne yapacak edecek mutlu olacakmış. Bir beceri işiymiş bu, sen istersen yaratırmışsın kendi öz yaşamında mutluluğu...

Müzeyyen abla üç aydır bizdeydi, bir süre sonra Adapazarı'na dönecekti. Bir nedeni vardı bizde yaşamasının. Babamın uzak bir akrabasının kızıydı. İlkokulu kasabasında bitirmiş, orta ikiye kadar okumuş, sonra sıkılmıştı. Babam, bir gün anneme yavaşça, «Bu kızı bir an önce evlendirmek gerek» dedi. Ne demek istedi, anlayamadım. Babamın bir sekreteri vardı, eski bir subay, genç yaşta emekliye ayırmışlar. Tombulca bir kişiydi Zeki bey. Sık sık eve evrak getiriyor, Müzeyyen abla ona kapıyı açınca kekelemeye başlıyordu. Çok şarap içiyormuş, yüzünün kırmızı olması bundanmış... Ne var ki, Müzeyyen abla babamın niyetini sezdi, Zeki bey geldikçe karşısına çıkmamaya başladı. Bir akşam üstü dut ağacının dibinde börekle çay içerken, «İğreniyorum o adamdan» dedi. Bir kez elini tutmuş, öyle sıkmış ki! Galiba Zeki bey de durumu anladı, gelip gitmeleri azalttı. Müzeyyen abla romanlarına, düşlerine döndü. Arada bir Fatih parkına kadar yürürdük. Şehzadebaşı sinemalarına giderdik iki buçuk matinesine, o sıcak çörekleri yanımıza almayı unutmadan...

Ne oldu sonra, öyle birdenbire, ne oldu? Babamın hastalanması, sonra olmayacak bir şey, ölüvermesi!.. Hızlı mı hızlıydı olaylar... Zaten Müzeyyen abla bir süreliğine ailesinin yanına gitmişti o sıra. Galiba Zeki beyle evlenmeye karar vermişti çaresiz. Babamın hastalığı, ölümü, cenaze, sonra o koca evden taşınmamız. Bir düzen böylesine çabuk nasıl değişirdi, anlayamıyorum. Dostlar, çevre, yaşam koşulları, hepsi hepsi değişti. Yalnızdık, yoksulduk. Bir ana bir oğul!.. Kim düşünecek Müzeyyen ablayı? Bir iki yıl geçti geçmedi bir davetiye geldi anneme. Müzeyyen abla. bir davetiye geldi anneme. Müzeyyen abla, Üsküdar Halkevinde evleniyormuş. Gitmeliydik, gittik de... Annem, babaannesinden kalan yarım ay elmas iğnesini, küpelerini taktı, ben iki yıl önce dikilmiş giysimi giyindim, kalktık Üsküdar'a gittik. Damat Zeki bey miydi? diyordum içimden. Ama şaşırıp kaldık, düğün salonuna girer girmez!.. Yakışıklı bir deniz subayının kolundaydı Müzeyyen abla. Subay değilmiş, mızıkacı assubaymış, olsun, ne çıkardı! Denizciydi, subaydı, yakışıklıydı ya! Komparsita başladı, damatla gelin açtılar dansı. Bir ara ben de bir küçük kızla dansetmiştim. Gözüm hep Müzeyyen abladaydı. Mutluluğunu kurmuştu işte, insanın kendi elindedir bu iş, dememiş miydi?

Yıllar sonra bir daha gördüm Müzeyyen ablayı. İki çocuğuyla Fatih'teki evimize gelmişti. Kavgacı gürültücü çocuklardı. Biri kız bir oğlan. Şişmanlamış, iri yarı, kalın sesli bir tanınmaz Müzeyyen hanım olmuş... Bize de baklava getirmiş. Oturduk yedik, en çoğunu o yedi. Güldük, ağladık, eski günleri andık.

Ölmüştü benim Müzeyyen ablam. Bu kadın başka biriydi. Ortaokula gidiyordum. Yeni düşler, serüvenler arıyordum. Bu şişman kadınla, iki sümüklü çocuk ilgimi çekmiyordu Kapıyı vurup çıktım, Müzeyyen ablayı anılarımın ülkesinde bırakarak... İstediğim zaman, geçmişe uzanmayı dayanılmaz bir tutku olarak özlediğim zaman, o anılar karışıklığı içinde Müzeyyen ablayı, şarkıları, çörekleri, özlemleri, durup dururken attığı çığlıkları ile bulup çıkaracağımı bilerek... Benim çocukluğumun Müzeyyen ablasını, yıllar sonrasının o iri yarı, şişman, anlamsız kadınını değil!..

ÖZGÜR KARINCA

Tam da rakı kadehimin dibindeydi. Durdu kokladı havayı. Bana baktı sanki. Gözgöze geldik bir an. Sonra masanın kenarma hızlı hızlı koşmaya başladı. Kırıntı ekmek serptim yoluna. Göktaşları gibi düşen bu güzel şeylere dokunmadı bile. Yolunu değiştirdi ama. Başka zaman olsa yüklenirdi en büyük parçacığı, taş tepe batak demez götürürdü yuvasına... Anladı şimdi bir iş var bu işin içinde. Gidiyor, başını almış koşuyor. Nerden gelip nereye?

Bıraktım kendi havasına. Özgür bir karınca bu! Adı var mı? Erkek mi dişi mi? En çok karşılaştığımız bir yaratık. Ama ne az bilgimiz var. En iyisi açıp sözlüğe bakmalı. Öğrenmede geç kalmışlık yoktur. Geçtim kitaplığın başına. Gülüyorum bir yandan da... Toplumca karanlık bir geleceğe gittiğimiz böyle günlerde! Bir umut ışığı kalmamış. Bir titrek mum aydınlığı bile! Uzaklarda belki, çok uzaklarda mutlu bir sonuç bekliyor bizi. Ne zaman? Olacak bir gün, olacak, ama hangi gün?

«Karınca» maddesi, yabancı bir ansiklopedinin... «Formica»ymış latincesi. Karıncalar

toplumsal bir yaşam sürerlermiş. En büyük karınca kalabalığı «emekçi»lerden oluşuyor. İnsan toplumundaki gibi! Gerisi, dişi ve erkek karıncalar... Erkeklerin tüm yaşamı dişileri gebe bırakıncaya kadar!.. Tek görevleri bu, amaçları, erekleri bu! Sonra, öbür dünyaya göçüyorlar. Nasıl oluyor? Ölerek mi öldürülerek mi, orasını yazmamışlar. Dişilerin kanatları var. Sevişme dönemi bitinceye dek havalarda uçuyor dişiler. Mutluluktan mı, yoksa, doğanın bir gereği mi? Sonra yuvaya dönüyorlar. «Emekçi»ler gelip dişilerin kanatlarını çıkarıyor, yumurtlama galerilerine yerleştiriyorlar. Bütün iş emekçilerde... Karınca yuvası denen o büyük labirenti onlar büyütüyor, yuvayı düşmanlara karşı onlar savunuyor. Ne sevi var onlar için, ne sevişmek! Bir çalışma, bir çaba, sonsuz bir uğraş yalnız. Karınca yuvası büyük bir düzen içinde işleyen bir ülke... Kavgasız, kargaşasız yaşıyorlar, tam bir iş bölümü içinde. Başlarında ne kral var, ne de bir başkan. Yuvanın ortak yararıdır hepsinin baş sorunu, amacı.

Utanç duydum birden. Kapattım kitabı. Oysa daha ne bilgiler var! Karınca uzmanı olmak istemiyorum. Yetti bu kadarı. Şu minicik yaratıklar bile bizlerden üstün, bizlerden akıllı, bizlerden dengeli. Gazeteleri yok, kitapları yok, sanatçıları yok... Yok mu? Sahiden yok mu? Yoksa bambaşka «şey»ler mi keşfetmişler dünyayı algılamak, yaşamayı sevmek, bağlanmak için? Bir sevişmelik seviler, coşkular yalnızca bir doğa işlemini yerine getirmek midir? Biz, her şeyi bildiğimizi sanıyoruz, ama nerde! Dünyayı paylaştığımız yaratıkların evrenlerinin en küçük parçacığı-

nı bile bilmiyoruz, bilemeyeceğiz ne yapsak. Her şeyi kendimize göre algılıyoruz. Kendi ölçütlerimizle, kendi boyutlarımızla, kendi dar zekâmızla... İnsanoğlunun bu evrenin en zeki yaratığı olduğunu hiç sanmıyorum. Öyle olsaydı bu zulümler, bu acılar, bu işkenceler, bu ezmeler ezilmeler, bu bitip tükenmez savaşlar yaşanır mıydı kuşaklar boyu?

Hayaller geçip gidiyor önümden. Bir serçe geldi pencerenin önüne, baktı gitti. Dalıp gitmiş bir adam. İçkisini içip bir şeyler kurmakta kendi kendine. Boş çabalar içinde. Bir karıncanın yarattığı izlenimler, çağrışımlar karmaşasında. Kaçmak istiyor şu anlamsız toplum karışıklığından, şu bitip tükenmez bozgun havasından, şu umutsuzlukların ağırlığından... Nerdeydi o? Nereye gitti? Masadan çoktan inmiş, balkon kapısına doğru yürüyormuş. Sanki özgürlüğe gitmenin yolunu biliyor. Gidip açtım kapıyı ondan önce davrandım. Büyülteçi aldım, üstüne eğildim, seyrediyorum. Kocaman bir şey oldu. Korku veren bir yaratık. Alsak onu yüz kez, bin kez büyütsek canavarlaşır mı? Yoksa gelir bir dost köpek, bir sıcak kedi gibi kucağımıza mı çıkar?

Yürüdü balkona doğru. Ama çıkmadı dışarı. Durdu bir süre, sağı solu kokladı. Rüzgâr mı soğuk esti, ne oldu? Döndü geriye. Toplumundan kaçmış biri bu, dedim kendi kendime... Bireyci bir karınca. Belki de kanadı koparılmış bir dişi. Yumurtalarını da bırakıp kaçmış yuvasından. Erkeği de ölmedi, bekliyor bir yerde onu. Buluşacaklar. Sevişecekler. Hem de ölmemesiye... Bir ev karıncası bu.

Seviye, yaşamaya, ölmemeye tutkun. Dolaşıp duruyor evin içinde, odalarda, masalarda, çekmecelerde arayarak bir yitik sevgiliyi... Daha ilk sevişmeden ölüp giden eşini ölmedi sayarak...

Dostum, dedim, çok ararsın sen. Dönüp dolaşırsın, bulduğunu sanırsın, sonra yitirirsin. Ne varsa düşlerinde senin, bu özgürlük arayışında, mutluk ardında koşmanda, yaşama yenilmemende, bu özgürlük tutkunda, toplumu bırakıp kaçabilecek gücü bulabilmenin güzelliğinde... Ne var ki, yararsızdır, sonuçsuzdur toplum kaçağı olmak. Mutlu kılmaz minicik bir karıncayı bile. Bir kağıt uzattım önüne, üstüne çıktı bilmeden başına gelecekleri. Götürdüm, balkonun parmaklıklarına bıraktım. İşte gideceğin yer, dedim. İteledim aşağıya. Gitti mi, yoksa odanın bir köşesinde mi? Hâlâ arıyor mu bir şeyleri, bulamayacağını bile bile, bile bile...

BİR ROMANDA YAŞARCASINA...

Ben roman kişilerini düşünüyordum o sırada. Yaşamda tanımışız bir kişiyi, öykümüze, romanımıza sokmuşuz. Başka adlarla, başka çevrelerde, bambaşka koşullarda yaşatarak... Ama onu sokakta, taşıtta gördükçe ya da tanışlar arasında karşılaştıkça şaşıp şaşıp kalıyoruz: Bu muydu benim anlattığım, romanımda yaşattığım insan? Benim çok başıma gelir bu: Yaşlanmıştır o kişi, değişmiştir, tanınmaz hale gelmiştir oysa öykümde, romanımda sakladığım kişi ise hep aynıdır, hep belirli bir çizgide, bir anlamda, kişiliktedir.

Evet, budur roman, öykü kişilerinin üstünlüğü... Balzac da tiplerini çevresinden almıştır. Dostoyevski de. Sait Faik de. Orhan Kemal de. Saroyan da. Proust da Yazarlar gider roman kişileri kalır. Stendhal'in Julien Sorel'i, Dostoyevski'nin Prens Mişkin'i, Tolstoy'un Prens Andre'si, Orhan Kemal'in Murtaza'sı, Abdülhak Şinasi'nin Fahim beyi roman kişileri oldukları için ölümsüzdürler. Gerçekteki kişiler çoktan çürümüşlerdir mezarlarında, ama kitap yapraklarındaki benzerleri yaşayacak daha yıllarca yıllarca...

Garipler Sokağı'ndaki insanlarımı düşün-

düm? Fatih'in bir arka sokağıydı. Adı başkaydı elbet. Ama o romandaki kişilerin hepsi 1940'ların ilk yıllarında o sokakta yaşadı. Arabacısı, kahvecisi, öğrencisi, genç kızları, usta başısı, falcısı, postacısı, vatmanı hep vardı o yıllarda. Tek tek gözümün önündedir. Aldım onları romana soktum. Öylece kalakaldılar dondular, gidemediler bir yere. Yıllar aktı üstlerinden. Bir zarar vermeden onlara... Şöyle böyle otuz yıl... Yeni baskısında okurken tanıyorum onları, eski kişilikleriyle, gençlikleriyle buluyorum karşımda, yanımda, odamın içinde...

Uyanıverdim: Otobüsteydim. Üstteki pencereden imbat rüzgarı doluyordu alabildiğine. İzmir'e gidiyorduk. Ayvalık'ı geçmişiz. Bildiğim yerler değil buraları. Böyledir, yaşam boyu ülkemizin en güzel yerlerini gereğince gezmeyiz, tanımayız. Ne yaparız peki? Yazarsın, okursun, düş kurarsın, gezmek, görmek özlemleri içinde... Böyle şeyler geçti bu defa kafamdan. İnsanoğlu bir anda neler düşünür? Çoğunu kendi kendine itiraf bile etmez. Karanlık köşeleri vardır bilinçaltının. Arada bir güçlü bir ışık düşer oraya. Kendinizi bir aynada görür gibi olursunuz. Neyseniz, öyle...

Koskoca bir boş kutu... Attı ön kanapenin üstüne. Bıyıklarını çekiştirdi. Oturdu yanıma. Şoför muavini de geldi, öteki yana çöktü. Bıçkın biri. İlk defa bu yöreye geliyormuş. Hiç bir yeri bilmiyor, benden beter! Başladılar konuşmaya. Daha doğrusu hep başladık söyleyişe. Boş kutu çorap dolu imiş dört gün önce. Birgün Edremit pazarında, bir gün de Ayvalık pazarında, hepsi tükenmiş. Şoför

muavini konuşturmak istiyor seyyar satıcıyı. «Nerelisin?» diyor. Maraş'lıymış. Düzüneyle alıyormuş sakat kadın çoraplarını. «Eskiden kiloyla satarlardı» diyor muavin. «Geçti o günler» diyor satıcı. Hangi pazar daha verimli? Balıkesir ve Gönen pazarıymış. Satıcı keyifli, mutlu gülüyor. İzmir'e eve gidiyor, bir kaç gün dinlenip haydi İstanbul'a yeni mallar alacak, yeniden pazar yerine... Muavin eğleniyor, «İş mi senin ki? Koş dolaş dur». Sonra soruyor «Ne kazanıyorsun sanki?» Maraş'lı önce söylemek istemiyor sonra gururla «Yedi bin Edremit'te kazandım. Dört bin de Ayvalık'ta» diyor. Cebinde onbir bin lirayla dönüyor evine. Dört günde on bir bin lira kazanç! Sakat çorapları evde düzeltirlermiş, sakat yerlerin üstüne bir de «falanca marka» çorap kağıdını takarlarmış, herkes alırmış, sonra bir de bakarmış ki, çorap sakat. «Bura insanları aldırmıyorlar» diyor. «Ne yapalım paramız gitti deyip geçiyorlar». Bu kez ben soruyorum. «Niye Maraş'ta kalmadın?» «Bizim yöre insanı sakat mal almaz, aldı mı ertesi gün gelir, anamı ağlatır» diyor.

Gidiyoruz, tepeden rüzgar esiyor. Şoför muavini kalkıp bagaj indiriyor her durakta. Sonra azıcık kestiriyor. Maraşlı satıcı ile sigara içiyoruz. Cebinde on bir bin lira! Para biriktiriyormuş. Bir küçük kamyonet alacakmış. O zaman ver elini Gönen Pazarı, ordan Edremit, Balıkesir, Havran, Burhaniye, Ayvalık. Dört günde on bir bin yerine, yirmi bin, otuz bin. Ne vergisi var, ne de başka bir masrafı!

Bir romanda yaşıyor gibiyim. Hepimiz bir

roman kahramnıyız gerçekte. Biri çıkıp yazmalı öykülerimizi. Ne de çok öykü var yazılmayan, ne de çok! Bakıyorum Maraş'lıya. Genç bir adam. Beş yıl, on yıl, yirmi yıl sonrasını gözümün önüne getiriyorum. O da yaşlanacak, çökecek. Yaşamın içinden geçip gidecek, ardında bir iki çocuk bırakacak. Yeryüzünde izi bile kalmayacak. Ama alsak bir romana, bir öyküye geçirsek onu, ölümsüzleşecek. Gerçekleşecek daha doğrusu. Demek, sanatın eli değmeli kişilere. Yaşayan insan, sürekli kalan insan, romanların kahramanlarıdır. Ne demişti Unamuno'ya 'Sis'in kahramanı: «Siz de öleceksiniz Don Miguel siz de». Yazarlar ölür, yarattıkları kişiler yaşar. Kimi zaman yazarlara kafa tutar, karşı kor, roman sayfalarında bile ölmek istemezler Unamuno'nun kahramanı gibi...

Otobüs gidiyor İzmir'e doğru. İmbat esiyor tepeden. Muavin ön sırada uyukluyor. Ben pencereden seyrediyorum geçtiğimiz yerleri On bir bin lirayı cebine atan Maraş'lı satıcı büyük hayaller kuruyor. Bir kaç kez daha dolaştı mı kamyonetini alabilir. Köşeyi dönebilir. Evet, romanlarımızı yaşıyoruz farkında olmadan. Kimsenin yazmadığı, yazmayacağı romanlarımızı...

O HAZİRAN GÜNÜ

Bir haziran günüydü. Bütün haziranlar birbirine benzer. Yılların çok gerisinde kalanlar da... Güneşli, aydınlık, sıcak, sevinç dolu bir gün. İlkokul öğrencisiydim. Şimdi gözlerimi kapatınca o günlere geri dönebiliyorum ancak. Zor bir şey kendimi ilkokul çağında görmek, duymak, yaşamak.

Benim okulum öbür okullardan değişikti. Yabancı öğretmenlerin ders verdikleri bir okuldu. Dik bir yokuşun dibinde koskoca bir yapı, üzerinde sallanan iki bayrak, biri bizim bayrağımız, biri de Fransız bayrağı... Bu okulun her şeyi başkaydı, ders sabahın sekizinde başlar, akşamın dördünde biterdi. Öğretmenlerimiz uzun cüppeler giyen, bellerinden kayışlar sarkan, uzun sakalları olan kimselerdi. Tek sözcük Türkçe bilmezler, homurtulu bir dille bize ders anlatırlardı.

İlk gittiğim gün kaçtım bu okuldan. Kimbilir nelerden korkmuştum. Annem beni ön kapıda bırakmıştı ben arka kapıdan çıkıp gitmiştim on dakika sonra. Belki de ilk kez gördüğüm kara sakallı, uzun boylu yabancı öğretmenlerden, anlamadığım bir dille konuş-

malarından, bakışlarından yürüyüşlerinden korkmuştum. Uzun süre duydum bu çekingenliği. Hatta yaşamımca sürüp gitti okul korkusu. Hiç bir zaman ısınamadım okula, sınıfa, derse. İlk izlenimin tatsızlığıydı, nedeni.

Her ulustan çocuk vardı sınıfta. Sıra arkadaşım Fransızdı arkamda oturanlardan biri Sırp, öbürü İtalyan. Yıllar geçiyor, sınıflar yükseliyordu. Dördüncü sınıftayken yeni bir öğretmen geldi. Bu çok genç bir İtalyan delikanlısıydı. Mösyö Fabiani. Fransızca'yı kendi diline yakın biçimde konuşuyor, bizimle futbol, voleybol oynuyor, gezmelere gidiyor, bol bol not atıyordu. Onun gibi bir öğretmenimiz olduğu için hepimiz sevinçliydik. 'Bon Point' adı verilen ödülleri sık sık dağıtıyor, öteki öğretmenler gibi kızar kızmaz 'beş yüz satır' yazmak cezası vermiyordu.

Her ay karne alırdık. Ay sonu geldi mi tüm sınıfı bir telâş, bir korku sarardı. Önemli bir törendi bu. Müdür iri göbeği, upuzun sakalıyla sınıfa girer, sandalyeye oturur, elindeki listeye bakarak biz öğrencilerin o ay içindeki durumlarını söylemeye başlardı. Birinciden sonuncuya dek bütün öğrencilerin adı geçerdi. Kimi daha önce, kimi daha sonra. Susup bekleşirdik, ah adım çıksa bir an önce diye kalbimiz çarparak. Birinci, ikinci, üçüncü alkışlarla karşılanır, sonuncu ise kahkahalarla... Kimi zaman müdür listeyi tersinden okumaya başlardı. Bu kez biz 'aman adım çıkmasın' diye ter dökerdik soğuk soğuk...

O, 1933 yılında ben dördüncü sınıftaydım. Yılın ortasında öğretmenimiz memleketine gitti, yerini yaşlı ve ters bir öğretmen aldı.

Sınıfta eski mutlu hava kalmamıştı. Bahçedeki oyunlarda eski öğretmenimizin yokluğunu duyuyorduk. Gezmelere gitmek de unutulmuştu artık. Her ay sonlarında karne dağıtma töreni eskisi gibi yapılmaktaydı. Bütün yıl boyu sınıfın en şişman ve en çalışkan öğrencisi, bir Yugoslav tüccarının oğlu Aleksi, birinciliği; bir kunduracının oğlu Davit de ikinciliği kimseye kaptırmamışlardı. Bir kez bile durum değişmemişti. Ben bir kez beşinciliğe kadar yükselebilmiştim. Her ay sonu heyecan ve korkuyla karneyi alır eve götürürdüm. Bir önceki aya oranla durumumda bir kötüleşme olunca, annem-babam kızıyor, kimi zaman da 'neyse bir ön yere gelmişsin' diye seviniyorlardı. Kötü bir karneyle eve gitmemek için akşam karanlığına kadar sokak sokak dolaştığımı hatırlıyorum.

O yıl ilkyaz biraz erken gelmişti. Yıl sonu sınavları yaklaşmıştı. Hepimizde bir hız, bir çalışma çabası vardı. Yıl sonunda birinci olarak karne almak en büyük amaçtı. Ama nerde, hepimiz kötümserdik. O şişko Aleksi varken birinci gelmek olanak dışıydı. Bütün dilbilgisi kurallarını ezbere bilen, imlâsı çok güçlü, bülbül gibi Fransızca konuşan, gece gündüz ders çalışan, başka hiçbir konuyla, oyunla bile ilgilenmeyen bir garip çocuktu bu. Daha önce Fransa'da yaşamış bir süre ailesiyle... Aleksi varken, ardından da David gelirken, ikincilik bile bizler için bir düştü. Ama Orhan'la birlikte çalışıp sınavlarda başarılı olmaya karar vermiştik. Akşamları birbirimize gidip ders çalışıyorduk bütün çabamızda.

Haziranın en sıcak günlerinde sınav odalarında uzun uzun terledik, heyecan çektik. Sonunda tüm sınavlar bitmişti. Okulun büyük bahçesine sandalyeler, sıralar birbiri ardına dizildi, ön yana koltuklar karşıya da müdürün çıkacağı bir kürsü yerleştirildi Yaşlı müdürümüz sınıfı geçenleri, derecelerini, öğrencilerin, anaların, babaların önünde bildirecekti. Erkenden hepimiz bahçede toplanmıştık. Herkes bir şey söylüyordu. Acaba birinci kimdi? Herkes Aleksi'nin birinciliği alacağı kanısındaydı. Ben nasıl olsa sınıfı geçtiğime güveniyor, daha fazla umutlara kaptırmıyordum kendimi... Yavaş yavaş bütün öğrenciler yerlerini aldılar. Bir çok ana baba da gelmişti. Kapkara giysiler içinde birbiri ardınca sandalyelere yerleşen öğretmenlerimiz müdürün gelmesiyle bizlerle birlikte ayağa kalktılar. Bir alkıştır başladı. Müdür ağır ağır konuştu: «Dereceleri bildiriyorum. Bu yıl birinci iki kişidir.»

Herkes şaşkınlık içinde birbirine baktı. Sessizlik içinde yaşlı müdür sonucu açıkladı: «145 Orhan ve 78 Oktay». Korkunç bir alkış sesiyle kendime geldim. Bu alkışlar banaydı, bizeydi. Orhan'a ve Oktay'a. Bizdik birinci olan!.. Bir düşteydim sanki. Nasıl kalkıp müdürün yanına gittik bilmiyorum. Müdür ellerimizi sıktı, kutladı. Yerime döndüğümde herkes bize bakıyordu. Aleksi ise koca gövdesini sallayarak yanındakilere homurdanıp duruyordu.

O günden belleğimde kalanlar bunlar. Bir de okul müdürünün verdiği armağan kitaplarla o dik yokuşu birkaç dakikada tırmanıp

eve koşuşum... Birden yaşamda herşeyi elde ettiğimi sanmıştım. Dünya buyruğumun altındaydı. Mutluluğum hiçbir zaman sona ermeyecek gibiydi. O haziran gününün bende yarattığı mutluluk duygusunu bir kez daha duyamadım. Artık duymama da olanak yok... Bir kez yaşanır böylesi mutluluklar...

ATINI ÖPEN KIZ

İlkyaz sokaktaydı. Bütün o çöpler, o artıklar, o kağıt parçaları, o paçavralar hep ilkyazdı. Kent ilkyazın elindeydi. Bir garip duygu, bir önsezi sarmıştı içimi... Bir sevinç. Bir kurtuluş. Bir aydınlığa çıkış... Yürümek istiyordum, hep yürümek. Bir vursam, saatlerce gidebilirdim. Kişi yürürken daha hızlı düşünür. Eylem bu, var mı ötesi! Yıllar geçmiş bezginlikle. Sonra bir silkiniş, birşeyleri, birçok şeyleri yıkma, dağıtma, paramparça etme... Ama her şey bekliyormuş zaten yıkılmayı, dağılmayı, parça parça olmayı. Bir dokunuş yetermiş tuz buz olmalarına...

Bir şarkı tutturmak istiyorum içimden. Aklıma gelmiyor bir nakarat bile... Bir halk türküsü olsa hiç değilse! Bir şiir, bir iki dize, o bile yok! Gerçeküstü bir tablo var önümde, kişiler belirsiz, biçimler birbirinin içine girmiş! Picasso'nun Guernica'sı gibi! Allak bullak bir dünya... Bu, bir zamanlar bildik olduğum bir dünya. Ne çok uğraşmıştım, herşeyi yerli yerine oturtmaya, başkaldıran çizgileri düzeltmeye... Başaramadım, büsbütün kopardım çizgileri; karma karışık ettim sağlam, el-

le tutulur ne varsa. Yıllar geçti büsbütün altüst ederek hepsini...

Bu yolda birini vurdular bir süre önce. Bu ağaçların altına saklanmışlar. Sabahmış. Yaşlı hoca elinde çantası her zamanki yolunda yürüyormuş. Dolmuş durağına gidecek, ordan dersine... Bir taşıt geçmiş, bir kaç el silah atılmış. Herkes kaçışmış. Ağır yaralı bulmuşlar yaşlı hocayı, hastaneye varmadan ölmüş. Burası, orası... Belki de bu durduğum yerdir. Şu anda yolda sevimli, küçük çocuklar oynuyor, insanlar gülüyor, açık bir pencereden bir şarkı geliyor «Zor dostum zor» diye... Yaşam budur işte!... Geçip giden bir şey... Bir değer, diyecektim, diyemedim. Bir değer, ama uçup giden şey nasıl bir «değer»dir? Kalıcılığı olmayan güzelliklerle dolu yaşam... Değerli olan, kalıcıdır bence. Ama gelip geçicilik de bize güzel, değerli, vazgeçilmez birşeyler vermez mi? Her gün tatsak aynı duyguyu bıktırmaz mı? der kimileri... Hayır bizi güçlendiriyorsa, zenginleştiriyorsa bize bir şeyler katıyorsa, bıktırmaz. Her gün yenilenir, tazelenir; güzelliğini, arttırarak sürdürür. Aşk gibi bir şeydir de ondan...

Tren kalabalıktı. Sıcaktı, boğucuydu. Yoksulluk her yanda elle tutulurcasına görülüyordu. İstanbul yoksulluğa batmıştı. Kuyruklar uzadıkça uzuyordu. Gaz kuyrukları, et kuyrukları, ihtiyarlar, çocuklar, kadınlar saatlerce bekleşiyorlardı. Bıkmadan, usanmadan, tam bir dinginlik içinde... Görünür bir izlenimdi bu. Oysa içlerde neler kaynaşıyordu kimbilir. Trende herkes suskundu. Kapkara bir batağa gömülmüşler, kurtulmak için

çırpındıkça daha da gömülecekler o batağa... İner inmez gâineşi buldum, mavi gökyüzünü... Bir oh, çektim, bir sigara yaktım, herşeye rağmen mutluluk vardır, olmalıdır, dedim kendi kendime. Bu karışıklık bu yoksulluk bir şaşkınlığın ürünleri... Topluca bu şaşkınlıktan bir kurtulsak doğru yolu bulacağız...

Evet, ilkyaz heryerdeydi. Özellikle çingene kızının çöp arabasında!... Bu araba ilkyazın ta kendisiydi. Durup seyrettim uzaktan... Bir atlı araba, yalın ayak bir kara kız. Tepeleme yıkılmış çöp tenekeleri alt üst edilmiş, işe yarar yaramaz ne varsa toplanmış. Demek işe yaramaz bir şey de pek yok hani! Ne yapar bunlar, ne yaparlar? Gece gündüz sokak sokak dolaşıp çöplüklerden çıkarırlar bu tenekeleri, bu kutuları, bu kırık dökükleri, bu kumaş parçalarını, kâğıtları, akla hayale gelmez binbir şeyi!.. Toplar toplar götürürler.

Kız on beş on altı yaşlarındaydı. Doğanın tüm renkleri vardı giysisinde. Fırlayıverdi mi karşı yapının çöplüğüne ulaşıyordu. Bir sekti mi bu yana... Yaşam işte bu kız, bu gençlik, bu coşku, bu var olma sevgisi... Önümden geçti rüzgâr gibi. Koştu doğru atına, birden boynuna sarıldı «Kız kız» dedi, öptü gözlerinin üstünden. «Kız kız»... Bir şey daha söyledi. Atın adını... At başını salladı iki yana. Belki atlar böyle öperler! Bir an sürdü hepsi. Dünyalar dolusu bir an. Zaman nedir, görece bir değer... Atla kız kaynaştılar, özdeşleştiler. «Kız kız» dedi, o duyamadığım adı bir daha söyledi. Sonra fırladı gitti başka bir yapıya.

çöplükleri karıştırmaya. Mutlu, dingin, sevi-yi tatmanın güzelliğiyle...

İşte ilkyazdan bir görüntü... İçim ısındı. Yaşam güzelleşti. Herşey umutlu, güven veri-ci, aydınlık, güneşli... Çöplerin kokusu kor-kunç değildi artık. İlkyazın kokusuydu bu. İstanbul'un bir sokağındaydı ilkyaz. Bir çin-gene kızı getirmişti atlı arabasıyla. Ödüllen-dirmek için de öpmüştü genç atını. Yeryüzü-nü, tüm mutlulukları, özlemleri kucaklarca-sına...

ŞU BAYRAM SABAHINDA

«Güneş getir bir bayram sabahını
Açılın açılın tekrar
Çocuk dizlerimdeki yaralar.»

Bir sabah... Bayram olsun olmasın bir sabah... Yeryüzünde bir sabah. Pencereden bakıyorsunuz. Gökyüzü lacivertten maviye doğru değişmekte, deniz bir sisin ardından belirmekte, ilk otobüslerin sesi gelmekte, ilkokul öğrencileri koşarak okulun bahçesine dolmakta. Derken bir erkenci kuş gelip konuverir önünüzdeki cama. Bakar o da bu sabah görüntüsüne, sonra da size çevirir gözlerinden birini. Biriyle size bakar, öteki gözüyle de dünyayı seyreder... Oysa biz aynı yere bakar, aynı şeyi görür, aynı görüntüden koparamayız kendimizi... Şu küçücük kuş bile, aynı anda iki ayrı yönü görüyor, bakıyor. İzlenimleri, gözlemleri bu yüzden bizlerinkinden daha engin, daha geniş...

Schopenhauer «Geç kalkarak sabahınızı kısaltmayın» dermiş. Sabahın tadını çıkarın anlamına gelen bir söz. Geçende Rene Char'ın «Geceyi görebilmek için uyanık kalmak gerekir» sözünü anmıştım. Sabahı görebilmek

için de, görmesini bilmek de en az o kadar önemlidir. Sabah, bir mucizedir. Güneşin yeryüzünün bir ucundan yavaş, ama kesin bir hızla yükselişine tanık olmak, güneşin doğmasına bizim de katkımız varmış gibi gelir sanki! Bilirsiniz Orfeus ezgisiyle güneşi uyandırır, dünyamıza çağırırmış. Orfeus çalgısını çalmayınca kapkaranlıktır dünyamız, güneşler doğsa da doğmasa da sanatsız, duygusuz, coşkusuz bir dünya zindandan farksızdır.

Bir bayram sabahının güneşi... Var mı acaba? Yoksa yağmur mudur pencerenizden süzülen? Bir yandan güneş, bir yandan yağmur da olur kimi zaman! Bir yandan mutluluk bir yandan acılar denizi... Kişioğlu böyledir. Acılarıyla sevinçleri sarmaş dolaştır yaşam boyu... Kişi sürekli acıya dayanamaz ki! İlle bir sevinç, bir umut yaratmak ister. Yaratır da... Yakınlarımızın ölümleri, sevdiklerimizin çektiği korkunç acılar, hastalıklar, felâketler, yenilgiler, bozgunlar bile bizleri ancak kısa bir süre uzaklaştırır sevinçten, coşkudan. Sonra atarız kendimizi yeniden o sevinç, o coşku denizine. Zorla yaratırız, var ederiz onu. Yaşam boyu acı çekme olası değildir. Geçen zamanın bizden koparıp aldığı o değerli şeylerin yerini doldurmak ancak yaşamda vazgeçilmez, kalıcı bir yan, bir umut aramakla olur. O da vardır. Olmasa, nasıl dayanırdık acılara, yenilgilere, ölümlere?...

«Açılın açılın tekrar — Çocuk dizlerimdeki yaralar» diye yazmıştı Ziya Osman Saba... «Geçen Zaman», sonra da «Nefes Almak»... İki şiir kitabı bıraktı bize. Bir de öykü kita-

bı «Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi». Arkadaşı Tarancı'nın mektuplarını da düzenleyip bastırdı. Bir sanatçının bu dünyadan geçtiğine tanık olan kitaplardır, yazılardır. Kimbilir hangi yaralardan söz ediyor dizlerinde? Ne çabuk kapanır o yaralar? İzi bile kalmaz. Kiminde bakarsınız bir çizik vardır geçmişten bir anı gibi... Yüzünde, elinde, bacağında, dizinde... Zaman siilnmez damgasını basmıştır... Bende öyle bir iz kalmamış. Dıştan görünen bir izi yok çocukluk günlerimin... Ama içimizdeki nakışları, inişleri çıkışları bizden başka kim bilebilir? Bellekte, derinlerde saklı sevinçli acılı anılar, yüzer durur, bir değişik denizde...

Sanki dünyamızda ilk sabah... Her yeni güneş doğuşunda insanoğlu bunu duyar. Yeryüzünün kendisine bir armağan gibi sunulduğunu, bu güneşin yalnız kendisi için var olduğunu!... Bir bayram sabahı da herhangi bir sabahtır. Güneşli ya da yağmurlu, ya da karlı... Nedense Kurban bayramlarının sabahı daha çok anımsanır. İşin içine «kan» girdiği için, acı girdiği için olmalı... 1930'larda bir bayram sabahı diriliyor birden. Dut ağacına bağlı bir koç. İpin uzunluğunca saldırıyor yaklaşana... Sonra durup bakıyor, oyun yapıyorum sana dercesine... Bu, babamın aldığı kurbandır. Eli bıçaklı bir adam yaklaşıyor. Koşup itiyorum, bağırıyorum, ağlıyorum. Alıyor içeri sokuyorlar beni. Kıyameti koparıyorum. Yararsız, sonuçsuz. Yaşamımın acı bir sabahı. Yağmurlu, kurşun rengi bir sabahı...

«Açılın açılın tekrar — Çocuk dizlerimde-

ki yaralar». İşte böyle açılır çocukluk günlerinin üstü örtülü anıları! Niceleri dirilir birbiri ardına, zor kapatırsınız anıların içine sıkıştığı bellek dolabını. Kilit vurun üstüne, kalsınlar orda! Dağılıverdiler mi, yandınız.»

İLKYAZ TUTSAKLIĞI

Kuş bile uçmuyor. Gerçekten ne oldu bu kuşlara? Dönüp dururlardı balkonun, pencerenin önünde.. Şimdi biri bile yok. Ne kanat sesleri, ne ötüşleri... Kent suskunluk içinde. Karşı yoldan bir tek araba geçmiyor. Ne de denizden gemi. Ne de havadan uçak... Ne de yoldan bir insan. Bir çocuk.. Bir bisiklet.. Bir bebek arabası...

Ölü. Herşey ölü... Oysa bugün bayram... Güneşli, mavi, aydınlık bir gün. 1 Mayıs 1979... Tutsağız evimizde. Kapatıldık... Tıkıldık odalara... Balkona koşuşanları görüyorum. Bahçelerine bile çekinerek çıkanları... Telefonlar çalıyor. Sesler, iletişimler. Söylentiler... Şu olmuş bu olmuş!.. Ona buna kızmalar çatmalar. Nedir bu inatlaşma?... Nedir bu kendini beğenme?... İzmir'in nesi vardı?... Bak gidenler oldu binlerce?... Kimsiniz siz ki üstüne üstüne gidiyorsunuz?... Kimi de havadan sudan açıyor... Yazın kurtarır çoğunlukla güncelden kaçanları. Oysa yazın hem günceldir, hem siyasaldır; hem bugündür, hem yarındır. Herşeydir yazın... Geç canım edebiyat diyenlere acırım...

Ben evde oturmayı, odama kapanmayı sevenlerdenim. Üç dört gün odamdan hiç çıkmayabilirim... Xavier de Maistre'in bir küçük romanı vardır «Odamda Gezi...» Tutuklanmış birinin odasında yaptığı geziyi anlatır. Önce, kendi dışımda gezmem gerek benim.. Gazeteler var bir kez. Dünyayı, ülkeyi getirir odama. Sonra gündelik yazılarım var. Güncel sorunlar üstüne notlar almışım: Erbakan Demirel'e mikrop demiş mi dememiş mi! Asiltürk'e göre dememiş!... Demirel, Türkiye'nin muhtarı seçilmiş: CHP'nin solunda bir büyük parti kurulacak mı?... Lideri kim olacak?... Savaşım bu yeri kapmak uğruna mı?... Sonra başka bir not... Gençler gelmişlerdi gazeteye. Pırıl pırıl, aydınlık kızlı erkekli Edebiyat Fakültesi öğrencileri. Eski Ön Asya dillerini öğreniyorlar. 23 Nisan'da bir geziye çıkmışlar. Bolvadin'den gelmişler. Az daha öldürüleceklermiş. Zor kaçmışlar ülkücülerin elinden... Neden, ne yapmışlar? Hiç. Yetmez mi genç aydınlıkları?... «Onlar umuda düşman sevgilim» demez mi büyük ozanımız? Onlar!... Umutsuz, sevinçsiz, amaçsız bırakılanlar. Yanlışlara düşmanlıklara dört elle sarılanlar!...

Baktım güncellik alıp götürüyor odamdan dışarı... Madem ki «bugün herkes evinde odasında kalacak» dendi, niye çıkayım evrenimden?... Bir gençlik arkadaşım 1940'larda bir şiir yazmıştı. «Her kafa bir dünyadır... Benim dünyamdan kaç tane var?...» diye... Sonra, öldü o arkadaş. Esmerdi, çok esmerdi, ata binmeyi severdi, bir gün düştü, o yıl sınıfta kaldı. Sonra gitti güney doğuya çiftçilik yap-

tı, aday oldu, evlendi, sonra öldü işte... Daktilo önünde anı kurmak. Kolay oluyor. Hemen kâğıda geçiveriyor. Sessizlik anıları canlandırır. Sessizlik ölüm demektir. Sessizlik bizim sığınağımızdır. İstediğin kadar özdeyiş yumurtla kendikendine!... Aç pencereyi bak denize, gökyüzüne, arada bir geçen cemselere...

Ne de olsa, zorunluluk karşı koymak isteği veriyor insana. Çıkıp yürümek taşıtlara binmek, kırlara gitmek... İlkyaz bayramı değil mi?... Odalarda tutsak bir bayram. Son üç yılın 1 Mayıs'ında yürümüştük Beşiktaş'tan Taksim'e. Biz yazarlar bir arada... Saatlerce güneş altında bekleyerek... Kaldırım kenarına oturup simit yiyerek... Sonra kolkola yürüyerek. Gencimiz yaşlımız kadınımız erkeğimiz... Önümüzdeki topluluğa yetişmiyorduk. Koşun arayı kapatın, diyorlardı. Ha gayret, ha gayret!... Hele Dolmabahçe yokuşunda büsbütün gerilere düştük. Ellisinde, altmışında da bir çoğunlukla nasıl yetişir yirmisindeki emekçi gücüne?...

«Anılar kuşlar gibidir, dal ister konacak» demiş başka bir ozan. Radyo, TV, tepy, pikap herşey anıları kovmak için. Belki yeni anılar doğurur. Kitaplar, dost kitaplar... Sait Faik ödülüne gelen öykü kitaplarını bir daha gözden geçireyim. Birbirine hem benzer, hem benzemez evrenlerde gezeyim biraz... Not alarak, çizerek... Sonra bir roman: Selim İleri'nin «Ölüm İlişkileri...» Batılı bir yazarın yapıtını okur gibi. Kimileri «Batı» sözünden irkilir. Neden? Batı karşısında hep enayi durumundaysak suç onlarda mı?... İleri, çok de-

ğişik bir duyarlık, bir anlatım gücüyle yazıyor. Bu en başarılı yapıtı, yarına kalacak bir kitap. «Kimi zaman insan bir olguyu, bir görüntüyü bambaşka biçimde değerlendirdi» diyor. Gelişi güzel seçtim bu cümleyi. Daha doğrusu oraya kadar geldim de ondan...

Muhsin Bey de öldü. Bülent'i de bir gün önce toprağa verdik. Eşi ne dedi: «Her gün yazınızı okurdum. Bir gün Bülent için de yazı yazacağınızı hiç düşünmemiştim...» Ağlıyordu... Ağlamaktan başka ne var yapacak?... Hep ağladık. İçten dıştan. Nedir gözyaşı?... Su mudur yalnız?... Özsuyumuz mudur?. Canımız mıdır giden?... Bir başka değer midir?... «Sana bana ölüm var» dememiş mi halk ozanı. Öyleyse bugün o, yarın ben, öteki gün sen... Anılar, izlenimler dallar istiyor konacak. Öyle de çok dal var ki konmaya?... Gelip gidiyorlar, bir konup bir kalkıyorlar. Ne yapalım, 1 Mayıs 1979 da böyle geçsin!... Tutsak bir ilkyaz bayramı. Bunu da yaşayalım. Her şey bir deneydir. Yarın nasıl olsa gelecek. Gürültüsü, coşkusu, inancı, sağlamlığı, tüm aydınlığıyle... Yarın bir kaç saat sonrası. Kimi zaman bir kaç dakika...

HEY VAPURLAR, TRENLER

«Hey vapurlar, trenler beni burdan götürün» der, Baudelaire bir şiirinde... Dolmuş, otobüs, minibüs duraklarında taşıt beklerken hep bu dizeyi mırıldanırım. Upuzun kuyruklarda insanlar dururlar sessizce. Başkaldırma diye bir şey yoktur onlar için. Boyun eğmişler yazgılarına. Bir otobüs gelecek onları alıp götürecek eninde sonunda, ya da bir minibüs fırtına gibi yanaşıp bir bir toplayacak yolcuları, belki de iyiliksever bir dolmuş!..

İstanbul'lu garip bir yaratıktır. Zaman zaman öfkeyi, sinirlenmeyi unutmuş, unutmak zorunda kalmış... Sıcak basar tepeden, yağmur sırılsıklam yapar, kardan heykel kesilir de tutar dilinden dökülmeye kalkışan küfürleri. Kime küfür etsin? Kim var karşısında, Belediye mi, değil; hükümet mi değil; şoför mü, o da değil! Bozuk düzendir sorumlu. Herkes böyle der, bu düzeni düzeltmeli, değiştirmeli... Bu düzen değişecek diyen politikacılara oy verir. Liderleri meydanlarda alkışlar, koşuşur arkalarından «umudumuz» diye. Sonunda sıfıra sıfır elde var sıfır!

Önce trenlerden başlayacağım öyküme. Bu-

na masal da diyebiliriz. Trenler bugün için eskimiş taşıt araçları sayılır. Karayolculuğu, demiryolculuğu önledi, hızını kesti. Dış ve iç, türlü oyunlar var bunun böyle olmasında. Ben kent içi ulaşımdan söz edeceğim, işin o yanını kurcalamayacağım. İstanbul'da trenler halkımızı Küçükçekmece'den Sirkeci'ye; Pendik'ten Haydarpaşa'ya götürüp getirir her gün akşamlara dek. Dolu dolu kalkarlar, dolu dolu giderler...

Benim çocukluğumda Haydarpaşa'dan Erenköy'e, Bostancı'ya, Göztepe'ye ancak trenle gidilirdi. Biz, Kurban ve Şeker Bayramlarında büyükbabamın elini öpmeye Erenköy'ün yolunu tutardık. Şehzadebaşı'ndan tramvaya biner, sonra Karaköy'den vapura, Haydarpaşa'dan da trene... Ne uzun bir yolculuktu, ne bitmez tükenmez bir geziydi! Bitmezdi o kadarla da... Erenköy istasyonundan da süslü bir at arabası... Kamçısı kurdelelerle süslü bir yağız delikanlı tıngır mıngır bizi götürürdü Taşlıtarla'ya dek...

Ne unutkan kişileriz, tramvayı hatırlamaz olduk! Bir de tramvay vardı İstanbul halkının sevgilisi, en yakını, en işine yarayanı... Onları da anlatmamalı mı? Yeşilli kırmızılı bu tramvaylar kalktı da İstanbul'un taşıt derdi bitti mi? Koca koca troleybüsler geldi de ne oldu sanki? Tramvayın hiç değilse yolu belliydi, rayların üstünden uçar giderdi. başka yana sapmazdı. Menderes döneminin bir kurbanı da tramvaylar oldu. Şimdi ancak müzede görebilirsiniz onları, ya da deniz kıyısında İETT kampında, belki... Benim gibi orta yaşlı kuşaktan olanlar tramvayları,

tramvay anılarını, serüvenlerini, hatta sevilerini unutmazlar. Ama geçmiş, geçmiştir. Bugünün kuşakları tramvayı tanımıyor, bilmiyorlar.

Yaşantımızın nerdeyse yarısı yollarda geçer, taşıtlarda, duraklarda... Bir koşuşmayla başlar güne, bir koşuşmayla bitiririz. Sabahtır... İstasyona doğru hızlı adımlarla yürürsünüz. Sirkeciye giden bir trende iki adımlık yer bulmak hayaliyle! Oturmak, ayrı bir mutluluktur o. Sabah akşam trenlerinde bir piyango gibi çarpar o mutluluk... Bir istasyon. Merdivenlerden koşarcasına inersiniz. Ne o? Şimdiden her taraf dolu. Kızgın yüzler. Neden kızgın? Gün doğmuş, güneş açmış, her yer ışıl ışıl, ama insanlarımızın gözlerinde hiç bir aydınlık yok. Herkes bir işe, bir ekmeğe doğru gidecek. İtişe kakışa, bezgin, bitkin. Bu arada çocuklu bir anne, iki yaşlı hanım, bir torbalı dede... Gözler onlara döner hemen. Ne işleri var sabah sabah! Keyif saati mi bu! Çalışan insanların yerini almak, sırasını kapmak, oturacağı, ayakta duracağı yere sahip çıkmak, neden?

Gelir tren Küçükçekmece'den. Zaten doludur, oturacak yer yoktur. Ama burda inenler var. İnenler iner, binenler doluşur. Sessiz bir savaşımdır bu kapılardan giriş. Tek tük yerlere atlanır. İki kişilik yere üç kişi! Acımasızdır sabahın bu ilk trenlerinin insanları. Gencecik çocuklar kurulurlar kanapelere yaşlılara yer vermezler. Gözlerini de kaçırmazlar, inadına bakarlar size, «işte sana yer vermiyorum, ne işin var sabah sabah yollarda» dercesine... Hele üstünüz başınız düzenliyse,

elinizde gazete, kitap, çanta varsa, yani toplumun alt düzeyinde değilseniz, o gençler düşmandırlar size. Sen daha sonraki trenlerde gelseydin beyim, ne işin var biz yoksullar arasında...

Satıcılar vardır yine de! Namaz hocası, Müslümanlığın şartları gibi kitapcıklar satarlar. Kuran kursuna gittiğini söyleyen bir kör çocuk dizinize pusulalar bırakır durumunu anlatan, sizden beş on lira isteyen... Bir de yaşlı satıcı vardır, o da kör. Her durakta vagon değiştirir durmadan, hayırsever yolcuların yardımiyle. Bir yeni caminin makbuzları elinde, yardım toplar. En yoksullar, en garipler verir bu yardım paralarını. Yaşlı kadınlar, erkekler arar tarar bir beş lira çıkarır verirler. Hiç kaçırmazlar böyle fırsatları.

Sabah treni Sirkeci'ye oluk oluk boşaltır yolcuları. Bir anda yollar kesilir garın önünde. Ne dolmuşlar, otobüsler bir yandan öteye geçebilir, ne de kaldırım de yürüyenler... Tren yolcuları sel gibi akar Babıali'ye, Eminönü'ne, Mahmutpaşa'ya... Bir de akşamı vardır. Gün çabuk biter işi güç olmayanlara göre, oysa çalışanlar dakikaları uzatır uzatırlar, basımevlerinde, fabrikalarda, dükkanlarda, bankalarda, türlü türlü işyerlerinde alın teri dökerler. Akşam saatlerinde bir biri ardına kalkar trenler Sirkeci'den uzun uzun dizilerle. Yetersizdir, azdır, pistir, kirlidir, hepsi. Olsun, ayaklarını yerden keser kent insanlarımızın. Tıklım tıklım kalkar saat altı yedi banliyö trenleri. Yalnız Sirkeci'den değil, Haydarpaşa'dan da. En ucuz, en sağlam, en gü-

venilir taşıtlardır trenler. Bir aile gibidir yolcuları. Kırk yıllık tanışlar gibi. Başlar bir söyleşi oturanlar arasında.' Daha beş dakika vardır kalkmaya. İşte dört kişi oturmuş karşılıklı. Kimse kimseyi tanımıyor, ama herkes birbiriyle konuşuyor. Emekli imişler, biri vergi dairesinden, biri ilkokul öğretmenliğinden, ötekiler kadın, birinin eşi manavmış, öbürü hiç bir şey demiyor, gelininden dönüyormuş. Öğretmen Ali bey, adını söyledi bir fırsatını bulup, bir süre de müdürlük yapmış Eyüp'te. Elinde bir akşam gazetesi, hani o «yarınki gazete» diye satılan adı sanı belirsiz uydurma gazetelerden. Az önce bir çocuk, «Ecevit'in sözlerini yazıyor. Yunanistan karıştı. İki banka soyuldu. Komünistler basıldı» diye gazetede bile bulunmayan haberleri bağırıp durdu... O gazete dağıtıcısı kapkara yüzlü çocuklar ayrı bir evrendir. Ezberlemişlerdir o sözleri. Yunanistan karıştı, komünistler basıldı, Ecevit konuştu gibilerden klişeleri vardır. Bakmazlar bile sattıkları, satmaya çalıştıkları gazeteye! Yanılıp da papeli verip o gazeteyi alacak birini ararlar. Az olsa da bulurlar!...

O beş dakikada neler konuşulmaz! Kravatı incecik bağlanmış eski okul müdürünün yakasında bir beyaz mendil. Hep duracak yan cepte o mendil! Kirlense de, duracak. Belki de içten iğnelidir de öyle düzgün durur, bilinmez!

«Efendim, bu işleri düzeltmek gerek» diyor yanındakine. «Önüne gelen konuşuyor. Kimsin sen diye soran yok». Öbürü de sözü kendi alanına çekmek hevesinde: «Öyledir, öyle-

dir, bizim dairede bir müdür vardı, tepeden inme getirmişler. Bakanın akrabası diye, ne hesaptan anlar ne kitaptan...»

«Ben müdürken, atanan öğretmenlerin siciline bakardım, yetmez bu, her okula getirdikleri gazeteleri incelerdim, kitaplar mı okuyor, ne gibi kitap, nasıl gazete!... Okumak iyidir ya, okuduğun şeye bağlı efendim,» İki kadın baş sallıyorlar bu derin sözlere. Tepelerine dikilmiş bir bıyıklı genç acır gibi bakıyor yaşlı adamlara. Hangi çağdan kalmışlar der gibi!. Kafasında ne fırtınalar var genç adamın? Bakışlarını pencereden dışarıya çevirdi. Ben de bir yer bulup iliştim nasılsa. Biri birden vazgeçti gitmekten, koşa koşa dışarı fırladı. Bir şey mi hatırladı, bir yerde unuttuğu eşyasını mı?

Şimdi gidiyoruz. Pencereler sımsıkı kapalı bu ağustos akşamında. Sıcak bunaltıcı. Biri uğraşıyor camı indirmeye, inmez bir türlü! Kilitli imiş? İki delikanlı kapıyı açtı, kapat kapat, diye bağırdılar, bir sarsıntıda dışarı fırlayacak insanlar... Gideceğiz böyle. Terler boşanarak, soluk alamayarak... Bir yaşlı adama yer verdim yanımda az öteye çekilip, olduk üç kişi. Elinde üzüm paketi, sıkmış sıkmış, suyu çıkmış üzümün. Açıklamak istiyor. «Eminönü'nden aldım, yarı fiyata burda, bizim orda iki kat daha pahalı.» Yolda eriyip akacak üzüm, su olacak... Bir de naylon torbası var. İçinde peynir, zeytin...

Birden durdu tren zınk diye. Kapılar açıldı, sesler yükseldi.

«Tam bu saatte olur mu?»

Kent cereyanı kesildi yine. Ne kadar sü-

rer? Bir saat mı? Bir istasyonda olsaydık keşke, inerdik hiç değilse, diyor delikanlılar. Karşımda bir yaşlı - genç var, sapsarı yüzlü uzamış sakallı. Yüzünün bir tek çizgisi oynamıyor. Heykel gibi. Dursak da gitsek de hep böyle olacak. Heyecansız, duygusuz bir kişi. Beni de etkiliyor bu duygusuzluğu, susuyorum. Bekliyorum trenin yeniden yola çıkmasını. İnsanlar inmiş tren yoluna, sigara içiyor, dolaşıyorlar. Günün yorgunluğu üstüne bir de bu duraklama, bu bekleme! Benim oturduğum yerin çevresi dolu. Bekliyorlar biri kalksa da yerine otursak diye!. Sıkılıyorum artık. Dakikalar geçmek bilmiyor. Bakıyorum, kimse oralı değil, alışmışlar eziyete, işkenceye, bir boyun eğme var herkeste. Yeniden başlıyorum beklemeye. Yarım saat geçti gitti, cereyan gelmedi.

Sonra yola çıktık, geldik ineceğimiz yere... İstasyonun merdivenlerinde bıyıklı, gürültücü delikanlılar bir dergiyi satıyorlar. Bir, iki, dört, beş genç. Bir tek kişi almıyor, bakmıyor, duymuyor bile. Oysa o gençler kendi heyecanlarını ulaştırmak çabasındalar halka. Boş çaba! Faşizm tırmanıyormuş, delikanlılar ölüyormuş, memleket bir batağa gidiyormuş, Rus ve Amerikan emperyalistleri el ele vermiş! Bağırsalar da çağırsalar da havaya uçuyor bu sözler. Yorgun argın, bitkin, sinirsiz gibi görünen insanlarımız evlerine dönüyorlar. Böyle şeyleri duymak bile istemiyorlar. Bir yana çekilip izliyorum, bir tek kişi alacak mı bu dergiden diye, alan yok.

Tren yolcuları bu kez yeni bir taşıta koşuyorlar. Yetmiyor tren onları evlerine ulaş-

tırmaya! Bu kez minibüsler var, otobüsler var, yürümek var. Ben yürüyeceğim. Ama takılıp bir bölük yolcunun ardına gidiyorum bir sokak dönemecine. Minibüs kuyruğu uzamış uzamış. Şimdi burda bekleyecekler. Giriyorlar kuyruğa, adım adım ilerlenecek, amaca doğru. Nazlı nazlı duruyor minibüsçüler. Görmüyorlar sanki bu korkunç kuyruğu. Sessiz, durgun, ama içleri öfkeden yanardağlar gibi köpüren halkımız, bekliyor. Ne zaman patlar bu yanardağ? Patlayınca ne olacak? Bu sessizlik bir şeylerin öncüsü olmalı diyorum içimden. Yürüyorum kendi yoluma...

«Hey vapurlar trenler beni burdan götürün
Ne var ki gözyaşlarından çamurlar
yuğuracak.»

İstediğin kadar dize oku içinden... Şiir yakışmıyor bu yorgun kalabalığa, bu sıkıntılı yaz akşamına... Baudelaire yolculukları severmiş, özlermiş, gerçekleştirirmiş de... Bizimkilerse kent içinde gezintiler, gidiş gelişler değil, kopmak bir kentten, kendini bambaşka bir kentin havasında duymak değil!. Bizler çakılmışız bu kente, hepimiz, işten eve evden işe... Gözyaşından çamurlar yuğuruyor muyuz? O çamuru içimizde taşıyor muyuz? Böyle şeyler düşünüyor muyuz?

Yarın sabah yeniden istasyonda olacağız. Bizler, kentin gündelik yaşamının kişileri... ya da bir otobüs durağında, dolmuş, minibüs kuyruğunda, bir vapur iskelesinde... Ne demiş Apollinaire «Garlarda, istasyonlarda garip kişilere rastlanır.» Her istasyonda, her taşıtta böyle insanlar var. Hepimiz bir garip kişiyiz bir başkasının gözünde! Kendimizi

görmez başkasını «garip» buluruz. Oysa hep aynı çamurun içindeyiz. Oscar Wilde'in dediği gibi «Hepimiz çamurun içindeyiz, ama bazılarımız yıldızları seyreder.»

Taşıtlarda İstanbul... İstanbul halkının, günden güne kalabalıklaşan İstanbul kenti insanlarının gidip gelirken çektiği acılar anlatmakla bitmez. Özel araç sahipleri bilir mi bunu? Bir zamanlar bilirlerdi belki, şimdi unutmuşlardır! Böyledir insanoğlu, unutkandır! Sonra da görmez gözleri önündekini. Ben «köşeyi döndüm» der, basar gaza geçer minibüs kuyruklarının önünden. İşte o zaman bir garip sızı duyar o kuyrukta elinde paketlerle, kucağında çocukla bekleyenler. Bu yüzden herkes özel araba almaya saldırdı bir kaç yıl içinde. Boğazından kesti, yemedi içmedi, borç harç bir küçük araba edindi. Yollar dolup taştı arabalarla, park yeri yok, yol yok, benzin pahalılaşacak, bakımı, şusu busu... Düşünülmedi bunlar, ayağım yerden kesilsin, otobüslerde tıkış tıkış gidip gelmesin çoluk çocuğum dedi kentli kasabalı. Tüketim ekonomisinin, bire on kazanma özleminin sonuçları...

Yine de yüzbinlerle İstanbul'lu yollarda sabah akşam, taşıt ardında, vapurlarda, trenlerde, minibüslerde, otobüslerde, troleybüslerde, trenlerde, dolmuşlarda. Otobüsler başta gelen taşıt araçlarından... Ne yapardık otobüsler olmasaydı, o kelle götüren minibüsler olmasaydı, yağmur, kar yağınca yolcu almayıp, önünüzden alay eder gibi geçen dolmuşlar olmasaydı, ne yapardık söyleyin? Minnet duymalıyız o araçları kullananlara, işletenlere her şeye rağmen!...

İşte bir otobüs durağı. Bir kalabalık bekleşiyor güneş altında. Söyleniyorlar, otobüs birden bozuluvermiş! Neresi ise, bir yeri. İnmiş tüm yolcular, bekliyorlar başka bir otobüs gelsin onları alsın. Sabahın yedi buçuğu. Bekle bekle dur! Bir otobüs geldi, yüklü mü yüklü. Kapılara bir saldırı, ezilen ezilene. İşe yetişmek bir an önce gitmek savaşı bu. Üç dört kişi ancak bindi. Geri kalan bekliyor, ya da yürüyor ağır ağır yolda, az sonra bineriz diye.

Kentte bir meydan. Dolu dolu geçiyor otobüsler, troleybüsler. Biniyorum, boş bir sıraya oturuyorum. Birden sarsılıyor koca taşıt. Şoför iniyor, gidiyor arkaya, boynuzlarını yerleştiriyor taşıtın, çıkmış yerinden... Yollar kalabalık, koca taşıt geçemiyor. Tramvayları hatırlıyorum, buradan kıvrılır geçerdi rayların üstünden diyorum. Bu dar sokaklı kente böyle büyük taşıtlar ne kadar gereksiz diyorum. Doldukça doluyor taşıt. Derken yine duruyoruz, bu kez tüm troleybüsler durmuş, dizi dizi arka arkaya. Kent cereyanı yok! İnmeli çaresiz. Sinirler öyle yıprandı ki, duyarsız oldu. Vız geliyor sıkıntılar, acılar, işkenceler!...

«Kahrolası çöpçüler — Aşkımı süpürmüşler»... Bir minibüsteyim. İster istemez dinleyeceksin! Her şarkı bir roman, en acıklı, en açık saçık türden. Avaz avaz bağırıyor hoparlör. Teypteki şarkıların biri bitip biri başlıyor. Artık yeter demek kimin haddine! Şoförün tam arkasındayım, yanındakiyle konuşuyor.

«Bir film benim hayatım» diyor.

Bir kaç kez filmlerde rol oynamış. Kavga sahnelerinde!. En sevdiği rol gangster rolüymüş. Profilden çekilmiş bir resmi asılı tam karşısında. Bir filmden olmalı.

«İşte bu işi de yapıyoruz boş zamanımızda» diyor. Bir kişi iniyor, üç kişi biniyor. Aksaray'a geliyoruz. Yaşlı bir kadın «Oğlum ineceğim» diyor.

«Burda olmaz teyze, daha ilerde»

Ama böyle der demez duruyor. Kısa etekli bir genç kadın elini kaldırmış!

«Buyur abla!... Yer açsana arkadaş, sen de şuraya geç» diye emrediyor. Biraz daha sıkışıyoruz. Yaşlı kadın yine inemedi, durduğumuz halde, oysa genç kadın bindi!.. Minibüsler ayrı bir dünya. Yasasız, kuralsız ya da kendi yasası, kendi kuralı olan... Kendi müziği nasıl varsa öyle. Evet bu minibüslerde çalınan şarkıları hiç bir yerde duyamazsınız. Niye? Minibüs dünyası burası da ondan!

En iyisi yürümek... Beyazıt'a doğru yürüyorum. Güneş tepemizi yakıyor. Küllük kahvesinin önünden dikkatli geçmeli. Bilinmez ne olacağı!... Ta çocukluğumdan beri tanıdığım, kaç kez yazdığım, anlattığım semtler: Laleli, Beyazıt, Çarşıkapı, Çemberlitaş... İçim kaldırmıyor Beyazıt Meydanı, yok yeni deyimle Özgürlük Alanını görmeye. Burası nedir, alan mı, pislik yuvası mı, garibanların toplantı yeri mi? Benim bildiğim, tanıdığım yerler değil buraları! Herşey değişik. Başta insanlar... Bizler, İstanbul doğumlu yurttaşlar bu kentin gerçek garipleri olduk. Bizler, İstanbul köylüleriyiz. Kent bizim elimizden çıktı gitti. Yepyeni insanlar var bu kente egemen olan.

Ticaretine, sanayiine, sanatma, kültürüne, eğlencesine... Bir yozlaşma diyoruz buna. Anadolu, hem de en beğenisiz yanlarıyle çıkıp geldi İstanbul'a yerleşti. Bütün o minibüs şarkıları, bunun tanığı...

İstanbul'da oturduğum semtleri, sokakları düşünüyorum. Şehzadebaşı, Fatih, Erenköy, Levent, Göztepe, Yeniköy, daha başka yerler... Bütün bu yerlerden işime gidip gelmek güçlüklerini bir bir yaşatıyorum. Tramvaylardı en büyük dostumuz. Özellikle geceyarısı tramvayları... O zamanlar gazetelerde iş geceyarısından sonra saat ikilerde üçlerdi biterdi. Koşa koşa son tramvaya yetişirdik. Bizler, Babıâli gazetelerinin tüm gece işçileri. Bir bölüğümüz Fatih'e, Edirnekapı'ya, bir bölüğümüz de Beyoğlu tarafına doğru... Tramvaylar kalktı, tarihe karıştı. Yerlerini otobüsler aldı, sonra da troleybüsler. Hiç biri tramvayın yerini tutamadı bende. Hiç bir zaman fazla boğucu sıcak olmazdı tramvaylar, kendini sahanlığa attın mı soluk alırdın, bütün pencereleri açılabilirdi, bu otobüslerdeki gibi üstte minicik aralıklardan birazcık hava girsin diye uğraşmazdın!..

Bir yanı tüm kapalı, ancak tepede bir aralık var, çoğunlukla onu da açmak olanaksız, çek çek açılmaz! Güneş vurdukça ter boşanıyor. Eski günleri anıyorum dalmış gitmişim.. İnmeli mi yeniden? Önümüzde sürü sürü taşıt, tam bir çıkmaz. Otobüsün bıçkın bir biletçisi var. Bir tartışma başladı arkada. Yanlış binmiş bir genç adam, elinde büyük bir paket. Bileti geri vermek istiyor. Kesilmiş bilet geri alınmaz. Alınsa ne olur? Nasılsa

birine verecek, daha yolun başındayız. Böyle diyor eli paketli adam. Biletçi almıyor, yasal açıdan haklı. Genç «ineyim öyleyse» diyor. Başka otobüse binecek. «İneceksin, hele durağa gelelim». Durağı geçtik o tartışma arasında. Bir sonraki durak uzak mı uzak! Sinirleniyor yolcu, şimdi tam ters yönde yürüyecek bu güneş altında. Sert sözler geçiyor. Tam da durağa gelmişiz. «Cehenneme kadar Senin yolun o Benim - Senin» adam iniyor. Birden biletçi oturduğu yerden fırlıyor, yumruğu indiriyor adamın sırtına. Adam indi mi, düştü mü, ne oldu, bilmiyoruz. Ben bağırıyorum «Ne oluyor, ne hakkın var vurmaya, ayıp değil mi?» Biletçi bakıyor, bir şey demiyor, ama arka sıradaki iki hanım «Biletçi haklı, ben de olsam aynı şeyi yapardım» demezler mi? Sıcak, güneş, kalabalık, haksız bir davranışın içimizde kabaran öfkesi, üstelik göz göre göre yapılmış bir zorbalığın, hem de kadınlar tarafından savunulması!..

İstanbul'un gündelik taşıt yolculukları hep böyle geçer. Sabah akşam bir sinir gerginliği içinde. Herkes birbiriyle dalaşmaya hazır, gerekirse yumruklaşmaya. İtişme, kakışma, sürtüşme, sert sert bakma anlık olaylardır. Taş gibi sinirleriniz olsa da biran gelir çatlar o taş, binbir parçaya ayrılır, çözülürsünüz, dağılırsınız. Umutsuz, bezgin, bitkin evden işe, işten eve gider gelirsiniz.

Hele o çağımızın zırhlı şövalyeleri!.. Bunlar araba sahipleri! Hepsi değil elbet. Ama birçoğu!. Eskiden zırhlarına bürünmüş şövalyeler vardı, bunlar kendileri gibi zırhlara bürünmüş atlarına biner, mızrak, kalkan el-

lerinde, düşerlerdi yola. Kim karşılarına çıkarsa, hele yollarını keserse, kafa tutarsa, yamandı halleri. Zırhlı şövalye karınca ezer gibi dümdüz ederdi onları... Bugünün bencil, gururlu, dünyayı yalnız kendi buyruğunda sanan şövalyesi ise Anadol'una, Murat'ına, Renault'suna kurulmuş direksiyon başında herşeyi ayakları altında gören kentlisidir. Çoğunun cebinde belki evini barkını geçindirecek para da yoktur, altındaki arabanın borcu da bir yanda beklemektedir! Olsun, o çağdaş şövalyedir ya! Ne trafik kuralı, ne insanlık ilkesi, ne sevgi, ne saygı, ne anlayış!.. Yol lar benim, kaldırımlar benim, yasa benim, kafasiyle uçacak, geçecek ezecektir artık!...

Taksim'de bir dolmuş kuyruğundayım. Hava alanı on iki buçuk, oysa Bakırköy altı lira, Ama Yeşilköy, Bakırköy dolmuşları yok, Hava alanı var! Bu kuyrukta bekleşen ister istemez Hava alanına gitmeyecekler elbet, ne işleri var orada, git gitme, yine de vereceksin on iki buçuğu... Bir de «ekspres»ler var şimdilerde. Dolmuş durağının az gerisinde dururlar, sessiz, durgun. Bilen bilir o ekspresleri, beş liralık yere on lira ödediniz mi, tamamdır. Arayan, soran, nedenini, niçinini öğrenmeye kalkan yok... Bir de taksiler var elbet! Bindiniz mi, hele pazarlık etmeden bindiniz mi, inmeniz ayrı bir sorun olur Yirmi liralık yere kırk, elli lira ister arkadaş. Taksi saatleri vardır ya, hepsi bozuktur. Gerçekten bozuktur hemen hepsi. Kullanılmayan araç bozulur nasıl olsa! Kim getirir, kim satar bu saatleri, kim kazanır paraları? Hem işe yaramaz, hem kullanılmaz. Bu saatleri toplayıp hurdacıya satmalı en iyisi!.. Ya da her tak-

sinin içine, şoförün elinin yetişeceği bir yere takmalı. Batı kentlerindeki taksilerde gördüğümüz o küçük saatleri... Bir kez yazmıştım, «Niye taksi saatleri açılmaz» diye. Derneğin başkanı, hukuk danışmanı gelip açıkladılar, Belediyenin de, şu ya da bu bakanlığın da yetkisi yokmuş bu işlerde!.. Bir komisyon varmış, saat, ücret, bilmem ne, tüm işlere o karışırmış... Daha doğrusu karışmazmış!

Böylesine özgürlük yeryüzünde yoktur. Özgürlük sözcüğünü başıboşluk olarak kullanmalı... Herkes herşeyi yapar. Ne iyi! Ama herkes herşeyi yapar demek de yanlış, herkes herşeyi nasıl yapacak, ancak zorbalar, yasadan korkmayanlar, şirretler, aşırı kurnazlar yapıyor «herşeyi»... İyiler, dürüstler, «düz yol» insanları, yasa nedir bilenler, başkalarına saygı duyanlar «yaya» kalıyorlar her işte, her yerde...

Ahmet Muhip Dranas, Baudelaire'in o ünlü dizesini «Götür beni vapur, kaçır beni tren» diye çevirmişti. Sait Maden ise, «Hey vapurlar trenler beni alıp götürün» demiş... Dranas'ınki Baudelaire'inkine daha yakın, ama Maden'in dizesi daha içten, daha etkili... Bir sesleniş var «Hey vapurlar - trenler» de... İnsanoğlu bir eylemci yaratıktır, hep bir şeyler yapacak, hep bir yerden bir yere gidecek, hep arayacak, hep yaratacak. Bakın hayvanlara, sürekli aynı yerde aynı yörede dururlar, dönüp dolaşırlar belirli bölgede. Başını alıp gitmek diye bir duygu yok hayvanlarda. Önce imge diye bir şey bilmiyorlar, görünenin ötesini, derinini göremiyorlar. Görseler, duysalar, bunu bize de kanıtlarlardı.

«Hey vapurlar trenler beni alıp götürün» derken bir soluk alma, bir değişme, bir yenileşme duyarlığı var...

Otobüslerde, dolmuşlarda, trenlerde, minibüslerde, troleybüslerde gidip gelen İstanbul insanı «Hey otobüsler, dolmuşlar» diye olsa olsa küfüre çok yaklaşan sözler söyleyebilir! Öyle yılmış, öyle bezmiş, öyle yenik düşmüş ki, Baudelaire'in duygululuğunu yaşaması güç, anlaması bile olanaksız... Ama vapurlar... Vapurlar öyle değil... Sabahları binerdim bir Boğaz iskelesinden ufacık bir vapura. Saat daha sekizdir, güneş yeni doğmuş. İnsanların yüzlerine bakardım belli etmeden İşe gidenler, okula koşanlar... Hiç avaresi yok bu sabah vapurlarının. Gazetelerini okuyanlar, birbirleriyle siyasal tartışmalara girişenler... Benim vapurumun kişileri üç aşağı beş yukarı aynıydı. Herkes birbirini tanırdı. Yaz günleri kenardaki sıralara otururdum. Anadolu kıyılarını seyrederdim. Soğuk havalarda her yer dolardı, ancak ikinci mevkide yer bulunurdu. En rahat yerdi burası. İçtenlik dolu bir hava. Birbiriyle konuşur, dertleşirdi insanlar. Kasketini yüzüne eğmiş bir kırmızı yüzlü ihtiyar vardı. Yüksek sesle konuşurdu, daha çok politika, Demirel, Erbakan üstüne. Öfkeyle, alayla.. Biri duysa karakola götürecek! Öyle sözler işte!.. En sağcı gazeteleri okuyanlar bile dinler, bir şey diyemezdi ona. Bana Gorki'nin «Ayak Takımı Arasında» oyunundan ya da öykülerinden kaçmış bir kişi gibi gelirdi. Derken Köprü.. Sabah insanlarının bir anda kente dağılıvermeleri, eriyivermeleri o gürültü patırdı arasında...

Çoktandır Ada'lara gitmemiştim. Bindim bir Ekspres'e. Tam bir saat alıyor yol. Eskiden boş zamanları da olurdu bu vapurların. Kişi kendisiyle başbaşa kalabilirdi. Şimdi her zaman dolu. Sürekli Adalarda oturanlar küçük bir açılır kapanır iskemleyi yanlarında taşıyorlar. Hep Sait Faik'i hatırlarım bu vapurlarda. Vapurun önüne gider projektörün yanında dururum adaya yaklaşırken. O güzel öyküyü yaşarım her defasında yeniden. Sait Faik'in beyaz evi görünür zorlukla. Burgaz'a inmek, dolaşmak, o kilisenin önünden geçmek Sait'in evini bir daha gezmek. Açıksa tabii!.. Kapalıydı kapı. Ne olmuşsa!.. Bakıyorum yolculara, bunlar işlerinden erken çıkabilen kişiler. İlle de saat beşe, altıya dek yazıhanelerinde oturmaları gerekmez! Şöyle bir uğrarlar, sonra çıkar dönerler. Yaz mevsiminde de böyle çalışılır elbet. Beyaz elbiseli bir şişman kişi kendisine çok benzeyen başka bir beyaz elbiseliyle dalmış söyleşiye. Sıcaktan yakınıyor, kızını mı ne evlendirmiş, falan falan!.. Şimdi inecek, Büyükada'da denize bakan köşküne gidecek, açacak bir buzlu bira, ya da iki kadeh rakı, sıcağı unutacak.. Böyleleri için kent insanlarının sıkıntısı falan bilinmeyen bir konudur. Ne görürler, ne duyarlar böyle şeyleri, ne de okurlar. Aldıkları gazeteler zaten yazmak böyle acı şeyler...

O gün Burgaz'da indim, dolaştım, bir gazinoda oturdum. Son gelişlerimi hatırladım. 1970 yazıydı, annemi getirmiştim, ölümünden bir kaç ay önce.. Şu gazinoda oturmuştuk, yemek yemiştik. Başka bir kez de bir vapurla geçip Yalova'ya gitmiştim. Vapurun en üst yerinde.. Etekler uçuran bir rüzgar

vardı. Yepyeni bir evrenin eşiğindeydim o 1971 ağustosunda. Biliyorum, duyuyorum bunu.. Şimdi kaç yıl geçti aradan.. Yine o vapurlardan birinde gidiyorum. Kendi dünyamda, dalmış gitmiş yakın yılların anılarına.. Ama bu, bir görev gezisi, taşıtlarda İstanbul insanlarının yaşamlarını, serüvenlerini görmek istiyorum. Ne var ki Ada'lara giden öğle sonu vapurunda ne acı var, ne sıkıntı, ne de o minibüslerin, otobüslerin, banliyö trenlerinin teri, kokusu, yoksulluğu...

Ben Boğaz vapurlarının tutkunuyum, o küçük, eski vapurların, Yeniköy, Kandilli, Beykoz gibi adlar taşıyanların... Boğaz'da oturduğum yıllarda hepsini tanırdım bir bir. Bir iskeleden bir iskeleye gidip gelirdim canım sıkıldıkça. Hele o dolmuş motorları... Beykoz'la Yeniköy arasında gidip gelenler... Bir kez yalnız başımaydım, gece olmuştu, ille de karşıya geçmem gerekliydi. Tüm parayı verdim, zor belâ kaldırdım motoru. Deniz dalgalıydı, sisliydi, bir serüvendi o yolculuk...

Kavaklar'a gidiyoruz. «Kavaklara Hiç Gittiniz mi?» sorusunu sormuştum bir öyküm-de. Kavaklar Rumeli Kavağının eski günleri, şöyle yirmi otuz yıl önceleri daha mı başkaydı, yoksa genç yaşta herşey çok değişik mi gelir insana? Gidip bir kıyı gazinosunda oturuyoruz arkadaşımla. Bir çingene palamutu, bir şişe beyaz şarap. Ama niye deniz pis, kirli, kavun karpuz kabuklarıyle dolu? Bakmamalı ama, nereye bakmalı? Havaya, uzağa, geçen vapurlara!.. Garson tabakta kalan artıkları denize döküyor hemen Bir de hesap getiriyor yüklü mü yüklü! Balık bayat, şarap

ekşi!... Kavaklar da bozulmuş, eski tadı yok. Arkadaşlar gelecek, bekliyoruz, bir saat. Yok gelen. Daha çok kalamıyorum. Yürümeli, Sarıyer'e dek, oradan bir minibüs ya da otobüs. Yine o sıcak, terli, bezginlik getirici taşıtlar... Bir anda alıp götürecek Boğaz gezisinin tadını... Böyledir, böyledir işte! İstanbul insanı, 1977 yılının kentlisi, hele biz İstanbul köylülerinin yaşamı, hep böyledir. Burnumuzdan gelir duymak istediğimiz tat, yaşama keyfi...

Yürümek... En iyisi bu. İstanbulluıun en iyi, en sağlam dostları, bacaklarıdır. Yürüyeceksin, Şişli'den Taksim'e, Taksim'den Eminönü'ne, Cağaloğlu'ndan Karaköy'e, Beyazıt'tan Aksaray'a. Daha çabuk, daha huzurlu, daha güvenli aşarsın bu yolları. Görmesini, anlamasını bilen kentliler için yürümek bir «olağanüstülükler avı»dır. «Ey vapurlar, trenler beni alıp götürün»ü. «Ey bacaklar, ayaklar beni alıp götürün» diye çevirmeli.. Ayağında rahat, sağlam pabuçlar, dudaklarında sigara, gölgeli bir yoldan yürümenin tadına doyum olmaz. İçinden filmler gibi geçer anılar. Türküler, şarkılar, şiirler. Bir de bakmışsın varmışsın gideceğin yere...

Günden güne daha çok dolacak yollar, caddeler, sokaklar. Her gün trafiğe çıkan taşıt sayısı geometrik oranda artmakta. Ehliyetli ehliyetsiz araba kullananlar çığ gibi çoğalmakta. Anarşi her yanı sarmış, başıbozukluk, yasalara aldırmazlık almış yürümüş. Gücü gücü yetene, alttaş kalanın canı çıksın... Herkes birbirini iterek üste çıkmak savaşımında... Budur anarşi işte! En başta trafikte görüyoruz bu anarşiyi, düzensizliği... Yetmiyor İstanbul halkına bu taşıtlar, bu trenler, oto-

büsler, minibüsler, dolmuşlar, vapurlar, yetmiyor! Bu yollar yetmiyor! Dar geliyor İstanbul'a hepsi. Boğuluyor İstanbul'lu. Kent sıkışmış, patlayacak. Anadolu akmış bu kente, dağı taşı dolmuş insanla. Kent üstüne kent, hepsi de yoksulluk yuvası... Belediye ne yapsın, hem de iç ve dış düşmanlarla çevrili bir Belediye!

Hızlı kararlar almak. Hızlı uygulamalara geçmek... İstanbul'un gidip gelme düzensizliği nasıl kalkar? Metro ile... Heryerde böyle olmuş, bizde de tek yolu bu. Metro. Yıllar önce başlasaydık bugün epey yol alırdık bu işte. Yok, bekledik, bir şey yapmadan, eli kolu bağlı! Sayısız yazı yazıldı, söylendi, anlatıldı. Yer altında olduğu için, göze görünmediği için, o «eserlere eserler katan», ya da kattığı söylenen politikacılar, Metro'ya aldırış etmediler. Şimdi sıkışıp kaldık bir çıkmazda, bir dar geçitte. Her gün biraz daha, biraz daha... Milyonlara milyonlar eklenen bir kentte birbirimize giriyoruz bir yerden bir yere gidip gelmek için.

«Hey vapurlar, trenler beni alıp götürün». Gözüm görmesin bu acı görüntüleri, kulağım duymasın bu çığlıkları, ayağım basmasın bu çamurlara, «ben de bir araba alayım, köşeyi döneyim» mi diyorsunuz siz de!.. Haydi araba aldınız, nereye bırakacaksınız, nerden geçeceksiniz, hangi yoldan? Bir gün gelecek yollar taşıtla dolup tıkanacakmış, sonra bir çok silindir geçirilecekmiş bu taşıtların üstünden, hepsi dümdüz edilecekmiş! Eninde sonunda bu iş böyle bitecekmiş. Böyle yazıyor uzmanlar!

O zamana dek, siz de yemeyin içmeyin alın bir araba kurulun direksiyona, ortaçağın zırhlı şövalyeleri gibi atılın meydana.. Siz herkesten korkacağınıza herkes sizden korksun! Baudelaire'in çağı geçti, vapurların, trenlerin, otobüslerin sizi alıp götürmesini ne bekleyeceksiniz? Bastınız mı pedala çevirdiniz mi direksiyonu, bir de depoyu doldurdunuz mu benzinle, tüm yollar sizin!.. Şimdilik sizin! Yarın? Yarını da mı düşüneceğiz? Gün bugün saat bu saat!

Bir İstanbul köylüsü, yani ben, sizden biri, sabahları akşamları, bir yerden bir yere gidip gelmek için, vapur, tren, otobüs, minibüs, dolmuş, taksi, bu arada yaya, her türlü araçla yolculuklara, uzunlu kısalı gezilere çıkan kişi, böyle gördü, böyle yazdı işte taşıtlarda İstanbul konusunu...

«Hey vapurlar, trenler beni burdan götürün
Ne var göz yaşlarından çamurlar yoğuracak»

diye söylene söylene!.. Sizin de bu gözyaşı, ter, çamurlarında düşe kalka yürümeye çalıştığınızı, bir yerden bir yere gitmeye çalıştığınızı düşünerek, görerek. Birşeylerin düzelmesine bir katkısı olursa ne mutlu bana... Size, bize, hepimize... Haydi, kaçırmayın sabah otobüsünü. Çok dalmayın okumaya!..

YAŞAMDA İLKLER

Okuduğum ilk kitap... Bunu anımsamak olanaksız. İlkokulda iken büyükbabam Fransızca, kırmızı ciltli romanlar verirdi. Yarım yamalak anlardım. Türkçe ilk okuduğum kitaplardan biri Jules Verne'in «Yer Altında Gezi»sidir. 1934'te Beyazıt'ta Üniversite bahçesinde, iki sıralı bir kitap sergisi açılmıştı. Yeni harflerin kabulünden beş yıl geçmişti daha. O sergide yayınevlerinin satış yerleri vardı. Okul dönüşünde ordan geçerdim isteyerek. Jules Verne'in kitabını daha başka —şimdi anımsayamadığım— kitapları oradan almıştım.

Gördüğüm ilk filmi kesinlikle bilmiyorum. Şehzadebaşı'nda doğup büyüdüm. Tam üç sinema, bir tiyatro vardı burda: Milli, Ferah, Hilâl, bir de Naşit'in tiyatrosu. «Fu Mançu» adlı bir filmi hayal meyal hatırlıyorum. Bir de Harold Llyod'un güldürülerini, tabii Şarlo'nun filmlerini de.

İlk ezgiyi nerden anımsamalı? Olanaksız. İlk tangoları, Necip Celal'in «Mazi», «Suna» adlı parçaları dilimizden düşmezdi. Alaturka-

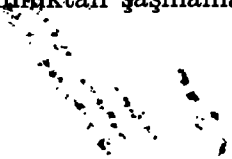
da «Nereden Sevdim O Zalim Kadını» ile «Durma Çak» adlı bir parça, bir de Yesari Asım'ın «Hisarlı Kız»ı, bir de «Arşın Mal Alan» operetinin bazı parçaları çocukluğumun ilk izlenimleri arasında.

Başımdan geçen ilginç bir olay!.. Ama hangi çağımda? Çocuklukta mı? Pek çok öyküm-de böyle olayları yazdım, anlattım. Biri var ki anımsadıkça yeniden yaşarım o anı. Babamın ölmeden önceki son günü, belki de son akşamı. Şişli'de bir özel hastane odasıydı. Kırk altı yaşında genç bir adam yatağında gülüyordu bana. Öleceği hiç aklıma gelmemişti. Hiç hastalanmamıştı o güne dek. Nasıl olsa çıkacaktı, eve gelecekti bir iki günde... Sonra annemle Şişli'den tramvaya bindik. Şehzadebaşı'na döndük. Yolda annem hiç konuşmadı. Üç gündür babamın yanında kalmıştı. Bir geceliğine eve dönüyordu. İşte o gece babam ölmüş. Yalnızken... Tramvayla eve geldiğimiz bir saatlik zamanda neler kurdum, düşündüm! Yaşamı, babamı, annemi, yarınları, kendimi. Ölüm denen bir gerçeği. Yine de yaklaştırmadım yanıma, yanımıza. Ne var ki ölüm kapımızın önündeymiş...

Yaşamımın en bunalımlı evresini birkaç yıl önce geçirdim. En bunalımlı, ama en mutlu, en zengin, en güzel evresi. Bir kopuş, bir bağlanış... Saplantılardan, korkulardan, çirkinliklerden ayrılıp, bir güzelliğe, bir anlama, bir yeni evrene açılış. İnsanlar izin vermezler, hoşgörmezler, kendilerinde olmayan bir şeye sizin erişmenizi... Türlü engeller dikerler önünüze... Hep, birbirimizin mutluluğunu baltalamakla görevliyizdir sanki... He-

le hele kimi kişiler, gerçek insancıl duygudan yoksun olanlar... Bu bunalımı yansıtan, daha doğrusu kapkara bir bunalımdan kurtuluşumu anlatan öykülerimin bir bölüğünü «İlkyaz Devrimi»nde, «İstinye Suları»nda bulabilirsiniz. «İnsan Bir Ormandır»da da vardır pek çok izleri. Yazmakta olduğum bir romanda da...

İlk romanım «Garipler Sokağı»nı 1945-46 yıllarında, yani yirmi üç yaşındayken yazdım. Fatih'te Çifte Kumrular sokağında, annemle birlikte yaşıyorduk. Yoksul bir sokaktı bu. Dört yanı yangın yeri. Doğudan gelmiş insanlar birtakım evlerde kulübelerde otururlardı. Sokak ortasında geçerdi tüm yaşam. Bir de kahve vardı karşımızda. O romandaki birçok kişiyi o sokağın insanlarından seçtim. Gerçek kişiler yansıtılmıştır bu romanda. O zamana dek iki roman daha yazmıştım, bitirememiştim. «Diojen Kendini Arıyor» bunlardan biridir. Orada da az çok bu sokağı anlatmıştım. «Garipler Sokağı»nı geceleri odamda, gündüzleri de çoğunlukla Çifte Saraylar bahçesinde yazdım. Epey uzundu, sonra birçok yerlerini değiştirdim, üçte bir oranda kısalttım. Doğrusunu isterseniz, daha kolay basılabilsin diye! Ama iyi de oldu... Gereksiz uzunluklar sanat yapıtına zarar verir. Yoğunluktan şaşmamalı.

HEY!
VAPURLAR, TRENLER...

OKTAY AKBAL

öyküle

«Hey vapurlar, trenler beni burdan götürün» der Baudelaire bir şiirinde... Dolmuş, otobüs, minibüs duraklarında taşıt beklerken hep bu arzeyi mırıldanırım. Uzun uzun kuyruklarda insanlar dururlar sessizce. Başkaldırma diye birşey yoktur onlar için, Boyun eğmişler yazgılarına. Bir otobüs gelecek onları alıp götürecek eninde sonunda, ya da bir minibüs fırtına gibi yanaşıp bir bir toplayacak yolcuları, belki de iyiliksever bir dolmuş!..»

ÖNEMLİ NOT :

Bu kitap basılı fiyatının üzerinde satılamaz.

70 Lira